

JAAMACADDA GÖTEBORG
KULLIYADDA AFAFKA IYO SUUGAANTA
P.O.B. 200 • 405 30 GÖTEBORG • ISWIIDHAN

University of Gothenburg offers
[net-based distance courses](#) in Somali grammar & linguistics
for mother tongue speakers of Somali.
Courses are free of charge for Norwegian and EU citizens.

AASAASKA KOOBAN EE
NAXWAHA
AFKA SOOMAALIGA

Morgan Nilsson

01.09.2022

Jaadadka erayada / Noocyada erayada

Erayada afka Soomaaligu waxa ay guud ahaan u kala baxaan siddeed kooxood, kuwaas oo ah:

	INGIRIISI	ISWIIDHISH
• JIRAALE (ama magac)	noun	substantiv
• SIFO (ama tilmaame)	adjective	adjektiv
• MAGACUYAAL	pronoun	pronomen
• FAL (ama ficil)	verb	verb
• QURUB	particle	partikel
• HORYAALE (ama meeleeeye)	preposition	preposition
• XIRIIRIYE (ama xidhiidhiye)	conjunction	konjunktion
• YAAB	interjection	interjection

Jiraalayaasha

JIRAALE (*ama magac*) waa eray uu raaci karo **QODOB**.

Waa maxay jiraale?

Jiraale waa eray leh laba qaab: **qaab qodob leh** iyo **qaab qodob la'**.

Tusaale:

QAAB QODOB LA'	QAAB QODOB LEH	
carruur	carruurta	-ta waa qodob
wiil	wiilka	-ka waa qodob
ani	aniga	-ga waa qodob
macallimad	macallimadda	-da waa qodob

Sidaas awgeed *carruur*, *wiil*, *ani*, *macallimad* waa magacyo.

BETYDELSE: personer, djur, saker, platser, tankar, idéer...

BÖJNING: alla substantiv kan böjas i bestämd form, t.ex.

kab, kabta; guri, guriga

ofta plural, t.ex.

kab, kabo; guri, guryo

Namn är också substantiv även om de väldigt sällan används i bestämd form eller i plural, t.ex.

Maryan, Yuusuf, Soomaaliya, Jubba, Afrika, Volvo, Samsung.

ANVÄNDNING: oftast som subjekt, objekt eller adverbial.

Qodobka

Qodobku waxa uu leeyahay toddoba qaab:

-ka, -ta, -ga, -da, -ha, -sha, -a

Caynta

Jiraalayaasha waxa loo kala saari karaa laba kooxood. Kooxahaas waxa la yiraahdaa labada caynood ee jiraalayaasha. Labadaas caynood waa **LAB** iyo **DHEDDIG**. Caynta jiraalahana waxa lagu garan karaa qaabka qodobka gadaal ka raaca jiraalaha.

CAYNTA JIRAALAHA

DHEDDIG	LAB
-ta <i>-b, -f, -g, -j, -n, -r, -s, -sh</i> ka dib <i>kabta, maalinta, gabarta</i>	-ka <i>aqalka, dukaanka, wiilka</i>
-da <i>-i, -o, -a, -c, -d, -h, -kh, -q, -w, -x</i> ka dib <i>mindu, mindida</i> <i>qorrax, qorraxda</i>	-ga <i>tagsiga, dhurwaaga</i>
-sha <i>-l</i> ka dib <i>bisha, dhiisha</i>	-ha <i>tukaha, furaha</i>
-a <i>-dh</i> ka dib <i>gabadh, gabadha</i>	-a <i>raha, shaaha</i>

Codkaca

Waxa kale oo caynta jiraalayaasha lagu kala saari karaa codkaca. Guud ahaan dhinaca jiraalayaasha dheddigga ah waxa uu codkacu saaran yahay shaqalka ugu dambeeya, dhinaca jiraalayaasha labka ahna codkacu waxa uu saaran yahay shaqalka ka horreeya kan ugu dambeeya.

CAYN IYO CODKAC

GUUD AHAAN

DHEDDIG	LAB
	
<i>maalín, gabár...</i> <i>arrín-ta</i> <i>roodhí-da</i>	<i>áqal, dukáan, wiil...</i> <i>árrin-ka</i> <i>roóti-ga</i> <i>Cábdí, Maxámed, Cáli, Máhdi,</i> <i>Liibáan, Xámdi, Shúkri, Fátxi</i> <i>Túrki-ga, Jármal-ka, Ingiriis-ka,</i> <i>Marayíkan-ka, Faransíis-ka,</i> <i>Talyaáni-ga, Ruush-ka, Sacuudi-ga,</i>

ERAYADA KU DHAMMAADA **-e** AMA **-o** AMA **-a**

DHEDDIG	LAB
	
<i>magaálo / magaaló</i> <i>Leyla / Leylá,</i> <i>Sáhra / Sahrá, Sáhro / Sahró</i>	ama <i>túke / tuké</i>

ERAYO TIRO YAR

DHEDDIG	LAB
	
<p><i>gálley, kuwo kale...??</i></p> <p>MAGACYADA DUMARKA: <i>Máryan, Lúul, Sámsam, Cánab, Shúkri</i></p> <p><i>kuwo kale...??</i></p>	<p><i>abtí, adeér, albaáb, gaarí, maroodí, rati, reér, xafiís, webí, dhakhtár</i></p> <p><i>kuwo kale...??</i> (qiyaastii 100 eray)</p>
	<p><i>guurti-dal-ga</i></p>
<p>MAGACYADA DALALKA IYO MAGAALOOYINKA EE KU DHAMMAADA -a AMA -e:</p> <p><i>Áfgooye, Áfrika, Bóorame, Gároowe, Itóobiya, Kéenya, Soomáaliya, Líibiya, Tuníisiya, Lituwéeniya</i></p> <p><i>kuwo kale...??</i></p> <p><i>Jabuúti(-da) ??</i></p>	

Olika genus - olika betydelser

två substantiv som

- skrivs på samma sätt i obestämd form
- uttalas med olika ton
- har olika genus
- har olika bestämd artikel
- har **helt olika** betydelse

LAB	DHEDDIG
shilin-ka	shilin-ta
beer-ka	beer-ta
feer-ka	feer-ta
neef-ka	neef-ta
masaf-ka	masaf-ta
illin-ka	illin-ta

kuwo kale...??

Olika genus - samma betydelse

två substantiv som

- skrivs på samma sätt i obestämd form
- uttalas med olika ton
- har olika genus
- har olika bestämd artikel
- har **nästan samma** betydelse, bara könet skiljer dem åt

Lab	Dheddig
ínan -ka	inán -ta
walaál -ka	walaál, walaasha
dameer-ka	dameer-ta
wiyilka	wiyisha

kuwo kale...??

Hal	Inta ka badan
awr-ka	awr-ta
baabuur-ka	babuur-ta

Tirada jiraalaha

De felsta substantiv har en form singular och en form i plural. De kallas TIRSAME (räknebara, countable).

Det finns fyra somaliska pluraländelser.

WADARAYNTA TIRSAMAYAASHA

KELI	WADAR
1. -e <i>aabbe, fure</i>	-ayaal <i>aabbayaal, furayaal</i>
2. -o <i>hooyo, magaalo</i>	-ooyin <i>hooyooyin, magaalooyin</i>
3. LAB, HAL ALAN <i>miis, wiil, qof, af, baal, nal, shaar, tiir</i>	REDUPLIKATION <i>miisas, wiilal, qofaf, afaf, baalal, nalal, shaarar, tiirar</i>
4. KUWA KALE <i>kab, mindi, baabuur, yaxaas</i>	-o <i>kabo, mindiyo¹, baabuurro², yaxaasyo³</i>

1) efter /i/ lägger man till /y/ före /o/

2) maskulina substantiv får dubbelt /bb/, /dd/, /ll/, /mm/, /nn/, /rr/

3) andra maskulina substantiv lägger till /y/

Extra vokal i singular

Några substantiv har en extra vokal i singular

jilb-o	*jilb	>	jilib
xarf-o	*xarf	>	xar af
ird-o	*ird	>	ir id
xubn-o	*xubn	>	xub in
fard-o	*fard	>	far as
xarg-o	*xarg	>	xar ig
kuwo kale...			

Isbeddelka shibbanayaasha

ilk-o	*ilk	>	il ig	k - g
maalm-o	*maalm	>	maal in	m - n
macallim-iin	*macallim	>	macall in	
kuwo kale...				

Ibraahim, atam

Wadar Carbeed

KELI	WADAR CARBEED
	-iin
<i>macallin, fannaan</i>	<i>macallimiin, fannaaniin</i> kuwo kale??
	isbeddelka shaqallada
<i>kitaab</i>	<i>kutub</i>
<i>markab</i>	<i>maraakiib</i> kuwo kale??

KELI	WADAR	
	WADAR SOOMAALIYEED	WADAR CARBEED
abwaan	abwaanno	abwaaniin
aqoonyahan kuwo kale???	aqoonyahanno	aqoonyahaniin

KELI	WADAR	
	WADAR SOOMAALIYEED	WADAR CARBEED
saaxiib	saaxiibbo	asxaab
xisbi	xisbiyo	axsaab
buug	buugag	buugaag
kursi	kursiyo	kuraas
filin	filmo, filimmo	aflaan
tagsi	tagsiyo	tagaasi

KELI	WADAR		
	SOOMAALIYEED	CARBEED	
		-IIN	ISBED. SHAQ.
caaqil	(caaqillo)	((caaqiliin))	cuqaal

Oregelbunden plural

LAB, HAL ALAN

-o

geed	*geedad	>	geedo
tuug	(tuugag)	>	tuugo

LAB, HAL ALAN

-yo

nooc -a	noocyo -da
sac -a	?sacyo -da

DHEDDIG

-yo

oraah -da	oraahyo -da
-----------	-------------

s - d

faras	fardo
-------	-------

-yaabo / -yaalo

si	siyaabo / siyaalo
wax	waxyaabo / waxyaalo

-aal

abti	abtiyaal / abtiyo
oday	odayaal / odayo

-aan

dhagax	dhagxaan
ugax	ugxaan
qalin	qalimaan/qalmaan
loox	looxaan

iyoo kuwo kale??

Matirsamayaasha

Många ord har bara singularform. Ett par ord har bara pluralform. De kallas MATIRSAME (icke-räknebara, uncountable).

MATIRSAMAYAAL	
KELI	WADAR
AAN QAAB WADAREED LAHAYN	AAN QAAB KELIYEED LAHAYN
MAGACYO GAAR AH: <i>Maryan, Cali,</i> JIRAALAYAAL CILLANAAD AH: <i>run, jacayl</i> MAADDOOYIN: <i>bur, sonkor, cusbo</i> KHUDRAD: <i>liin, moos,</i> JIRAALAYAAL URUREED: <i>dumar, carruur, rag, haween, lo' iyo</i> <i>kuwo kale...</i>	biyo, caano

Qaab keliyeed iyo qaab urureed

QAAB KELI AH	QAAB URUREED
AAN QAAB WADAREED LAHAYN	
awr -ka	awr -ta
arday -ga	arday -da / ardo -da
Soomaali -ga	Soomaali -da

iyu kuwo kale??

Wadar iyo qaab urureed

Qaar ka mid ah jiraalayaasha waa jiraalayaal urureed: dumar, rag, carruur, lo'

TIRSAME		MATIRSAME
KELI	WADAR	URUREED
nin	niman	rag -ga
naag	naago	dumar -ka haween -ka
gabar, inan -ta wiil, inan -ka	gabdho wiilal, inammo	carruur -ta
sac	?sacyo	lo' -da

iyo kuwo kale??

Qaar kale ka mid ah jiraalayaasha waxa ay leeyihiin qaab urureed.

Keli lab ah	Qaab urureed oo dheddig ah	Wadar
baabuur -ka	baabuur -ta	baabuurro -da
dibi -ga	dibi -da	dibiyo -da
tuug -ga	tuug -ta	tuugo -da (tuugag -ga)

iyo kuwo kale??

Keli lab ah	Qaab urureed oo dheddig ah	Wadar Soomaaliyeed	Wadar Carbeed
buug -ga	buug -ta	buugag -ga	buugaag -ta

iyo kuwo kale??

Jiraalayaal kooxeed

Micnaha qaabka kelida ah ee jiraalayaasha kooxeed waa urur.

Jiraalayaasha kooxeed ayaa leh qaab wadareed, jiraale urureedyaduse ma laha qaabkaas.

JIRAALAYAASHA KOOXEED	
TIRSAMAYAAL	
Keli	Wadar
qoys, koox, geel	qoysas, kooxo, geelal, kuwo kale...

Qaab tiraaleed (tirsameed?)

Tiraalayaasha (+ immisa, dhowr...) ka dib:

QAAB TIRAALÉED	
= KELI	-ood
<p>LAB</p> <p>wiil, wiilka, laba wiil</p>	
<p>DHEDDIG</p> <p>HADDII WADARTU KU DHAMMAATO</p> <p>-ooyin</p> <p>hooyo, hooyooyin, laba hooyo</p>	<p>DHEDDIG</p> <p>HADDII WADARTU KU DHAMMAATO</p> <p>-o</p> <p>kab, kabo, laba kabood koox, kooxo, laba kooxood ——, hablo, laba hablood</p>

Dibgalayaasha kale ee jiraalayaasha

- dhammaadyada qodobka (the endings of the article)
- dhammaad-tusmeedyada (demonstrative endings)
- dhammaad-lahaansheedyada (possessive endings)
- dhammaad-weydiimeedyada (interrogative endings)

Qodobka

QAABABKA QODOBKA	
KELIDA	
DHEDDIG	LAB
-ta /b, f, g, j, n, r, s, sh/ ka dib kabta, maalinta, gabarta	-ka /b, d, dh, f, j, l, m, n, r, s, sh/ ka dib aqalka, dukaanka, wiilka
-da / ', c, d, h, i, kh, o, q, w, x, y/ ka dib mindida, qorraxda	-ga /aa, g, i, u, w, y/ ka dib tagsiga, dhurwaaga
-sha /l/ ka dib bisha, dhiisha	-ha /e, o/ ka dib tukaha, furaha
-a /dh/ ka dib gabadha	-a / ', c, h, kh, q, x/ ka dib gabadha

QAABABKA QODOBKA WADARTA	
DHEDDIG	LAB
	<p>-sha</p> <p>-ayaal ka dib aabbayaal, aabbayaasha</p> <p>-al ka dib, haddii uu salka ku jiro shaqal dheeri wiilal, wiilasha iyo kuwo kale</p>
<p>-ka</p> <p>-ooyin ka dib hooyooyin, hooyooyinka iyo kuwo kale</p>	<p>-ka</p> <p>haddii uu salka ku jiro hal alan oo keliya miis-as, miisaska nim-an, nimanka iyo kuwo kale</p>
<p>-ha</p> <p>-o ka dib kabo, kabaha mindiyο, mindiyaha iyo kuwo kale</p>	<p>-ha</p> <p>-o ka dib, haddi uu salka ku jiro hal alan oo keliya jilb-o, jilbaha geed-o, geedaha iyo kuwo kale</p>
	<p>-da</p> <p>-o ka dib, haddi ay salka ku jiraan laba alan ama in ka badani cudur-ro, cudurrada yaxaas-yo, yaxaasyada iyo kuwo kale</p>

Dibgale-tusmeedyada

WAX LA YAQAAN	
-kii /b, d, dh, f, j, l, n, r, s, sh/ ka dib	-tii /b, f, g, j, l, n, r, s, / ka dib
aqalkii iyo kuwo kale	kabtii iyo kuwo kale
-gii /g, w, y, aa, i, u/ ka dib	-dii /c, d, h, kh, q, w, x, y, a, o, i/ ka dib
buuggii gurigii iyo kuwo kale	hooyadii, iyo kuwo kale
-hii /a, e, o/ ka dib	-shii /l/ ka dib
aabbihii iyo kuwo kale	bishii, iyo kuwo kale
-ii /c, h, kh, q, x/ ka dib	-ii /dh/ ka dib
rahii, tusbaxii iyo kuwo kale	gabadhii iyo kuwo kale

WAX U DHOW HADLAHA	
-kan (-kaan) -gan, -han, -an	-tan (-taan) -dan, -shan, -an
aqalka, dukaanka, wiilka	kabta, maalinta, gabarta

WAX KA FOG HADLAHA	
-kaas (-kaa)	-taas (-taa)
tagsigaas, dhurwaagaas	mindidaas, qorraxdaas

Dibgale-lahaansheedyada

DIBGALAYAASHA BUUXA			
-kayga	-tayda	gurigayga	kabtayda
-kaaga	-taada		gacantayda
-kiisa	-tiisa		
-keeda	-teeda		
-kayaga	-tayada		
-keenna	-teenna		
-kiinna	-tiinna		
-kooda	-tooda		

DIBGALAYAASHA GAAGAABAN			
-kay	-tay	walaalkay	walaashay
-kaa	-taa	aabbahaa	hooyadaa
-kiis (-kii)	-tiis (-tii)	abtigiis	ayeeyadiis
-keed	-teed	adeerkeed	eeddadeed
-kayo	-tayo	saaxiibkayo	
-keen	-teen	waalidkeen	
-kiin	-tiin	iyo kuwo kale	
-kood	-tood		saaxiibaddood
			iyo kuwo kale

Dibgale-weydiimeedyada

-kee	-tee
halkee? xaggee? kolkee? wakhtigee? xilligee?	sidee? taariikhdee?
-ma	
goorma? hadma? meelma?	

Tiraalayaasha

Kow, laba, saddex, afar, shan...

Erayadani waa jiraalayaal.

kowda, labada, saddexda...

Tiraalayaasha aan cayinnayn

tobaneeyo, labaatameeyo, soddomeeyo, afartameeyo, kontomeeyo...

Erayadani waa jiraalayaal.

tobaneeyada

tobaneeyo arday ah

labaatameeyo xxxx ah

Tiraale-weydiimeedyada

immisa, meeqa, intee

Jagaalayaasha

(ama Tiro-taxaneedyada ???)

Koowaad, labaad, saddexaad, afraad, shanaad...

Erayadani waa sifooyin.

guriga labaad, fasalka saddexaad

Sifooyinka

Qaab wadareed

Qaab-wadareedka sifadu waa hal eray.

yar	yaryar
gaaban	gaagaaban
wanaagsan	wanwanaagsan
dheer	dhaadheer
weyn	waaweyn

Magacuyaallada

Magacuyaallada ugu muhiimsani waa

magacuyaal-qofeedyada, tusaale ahaan: *aniga, aad, uu, iyada, la...*

magacuyaal-tusmeedyada, t.a.: *kan, taas, tii, kuwii, kuwa, ku, kuwo...*

magacuyaal-lahansheedyada, t.a.: *kayga, teeda, kurweenna, tooda...*

magacuyaal-weydiimeedyada, t.a.: *tee, kee, kuma, tuma, maxay, ayo...*

Magacuyaal-qofeedyada

QOF	QAAB DHEER (Q. JIRAALÉED)	QAAB GAABAN	
		QAAB YEELE	QAAB LAYEELE
1D K.	<i>aniga</i>	<i>aan</i>	<i>i</i>
2D K.	<i>adiga</i>	<i>aad</i>	<i>ku</i>
3D K. LAB	<i>isaga</i> (asaga)	<i>uu</i>	
3D K. DHEDDIG	<i>iyada</i> (ayada)	<i>ay</i>	
1D W. SOOCA	<i>annaga</i>	<i>aan ~ aannu</i>	<i>na</i>
1D W. MIDEEYA	<i>innaga</i>	(aan) ~ <i>aynu</i>	<i>ina</i>
2D W.	<i>idinka</i>	<i>aad ~ aydin</i>	<i>idin</i>
3D W.	<i>iyága</i> (ayaga)	<i>ay</i>	
AAN QEEXNAYN		<i>la</i>	
QAAB CELIS			<i>is</i>

loo < *la+u

noo < *na+u

ii < *i+u

idiin < *idin+u

Magacuyaallada gaaban ee yeelaha

Yeelaha weerahaas kore ku jiraa waa magacuyaallo yeele. Magacuyaallada yeele ee afka Soomaaliga waa siddeed:

aan, aannu, aynu, aad, aydin, uu, ay, la

Magacuyaalka 'la' macnihiisu waa in aanan qofka wax samaynaya aqoonin ama in aanan rabin in aan sheego qofka uu yeeluhu yahay.

Waa **la** kariyaa.

Waa **la** cunaa.

Weer Soomaaliyeed badanaa waxa ay leedahay laba yeele: midkoodu waa magacuyaal, yeelaha labaadna waa magac.

Carruurtu waa **ay** ordayaan.

Wiilku waa **uu** hurdaa.

Anigu waa **aan** qoslayaa.

Macallimaddii waa **ay** timid.

Magacuyaallada gaaban ee layeelaha

Magacuyaalladan waxa loo adeegsan karaa kaalinta layeelaha ama tan falkaabka.

Magacuyaalladani waa layeele:

Cali ayaa **i** raacay.

Mukulaasha yari ma **na** tuugaysaa?

Magacuyaalladani waa falkaab:

Ma **ila** tartami kartaa?

sällskap > adverbial

Maxaa uu haramcadku **kuu** sheegayey?

mottagare > adverbial

Magacuyaal-tusmeedyada

	KELI		WADAR
	LAB	DHEDDIG	
CAYIMAN	ka	ta	kuwa
AQOONSAN	kii	tii	kuwii
U DHOW	kan	tan	kuwan (kuwaan)
KA FOG	kaas / kaa	taas / taa	kuwaas / kuwaa

Tusaale ahaan:

Ilayska dayaxu waa ka cad yahay ka qorraxda. (Saynis 2, 2016)

Isku beeg xarfaha waaweyn iyo kuwa yaryar. (Af-Soomaali 2, 2016)

Magacuyaal-lahaansheedyada

QOF	KELI		WADAR
	LAB	DHEDDIG	
1D K.	kayga	tayda	kuwayga
2D K.	kaaga	taada	kuwaaga
3D K. L.	kiisa	tiisa	kuwiisa
3D K. DH.	keeda	teeda	kuweeda
1D W. S.	kaayaga ~ kayaga	taayada ~ tayada	kuwayaga
1D W. M.	keenna	teenna	kuweenna
2D W.	kiinna	tiinna	kuwiinna
3D W.	kooda	tooda	kuwooda

Magacuyaal-weydiimeedyada

	keli		wadar
	lab	dheddig	
	kee?	tee?	kuwee?
	kuma?	tuma?	kuwama?
	ayo?	maxay?	
qaab diiradeed	yaa?	maxaa?	

jiraalayaal (magacyo) weydiimeed:

immisa?, qofkee?, xaggee?, goorma?, goortee? iyo kuwo kale oo badan.

Magacuyaallada aan cayinnayn

AAN CAYINNAYN	ku (koo)	tu (too)	kuwo
---------------	----------	----------	------

Ninka la boqray hadduu xumaado, waa la ridi jiray, oo ku kale ayaa la boqri jiray. (Iftiinka Aqoonta, 1966)

Is barbardhig:

aan cayinnayn: *ku kale, tu kale* (another one), *kuwo kale* (other ones)

cayiman: *ka kale, ta kale* (the other one), *kuwa kale* (the other ones)

Jiraalayaal

qof, ruux, cid, wax, meel är substantiv, men används på samma sätt som sv/eng. pronomen, t.ex. någon, något, någonstans

Qurubbada

1. Qurub-weereedyadu - waa laba nooc:

b. qurubbada nooca weerta:

waa, ma, má, ha, há, yaa, sow

t. qurub-diiradeedyada:

waxa(a), ayaa, baa

2. Qurub-jiheedyada:

soo, sii, wada, kala

3. Qurub-meeleedyada:

ag, daba, dhex, dhow, dib, dul, hor, gadaal, kor...

Qurubyada nooca weerta

waa – jakat (positivt) påstående

eller en innehållsfråga med frågeord

*Iyadu **waa** ay huruddaa.*

*Kani **waa** maxay?*

má – nekat (negativt) påstående

*Anigu **ma** rabo.*

ma – fråga

*Kubbadda cagta **ma** ciyaartaa?*

Ø – uppmaning, order

Orod!

ha – förbud, varning

*Xarigga **ha** taaban!*

há – önskan, förhoppning

*Midkiin **ha** fuulo dameerka.*

Qurubdiiradeedyada

Fokuspartiklarna lyfter fram en satsdel som man vill ge större uppmärksamhet.

baa = ayaa fokus ligger på ett ord direkt före partikeln

Habeenkii baa roob weyni da'ay.

Habeenkii ayaa roob weyni da'ay.

maxaa < *maxay+baa

Maxaa aynu dabka uga baahan nahay?

yaa < *ayo+baa

Yaa leh gaarigaas?

waxa = waxaa

fokus ligger på ett ord i slutet av satsen, efter predikatet

Farxiya waxa ay aragtay libaax.

Lo'da waxaa raaci jirey Bulshale.

Qurub-jiheedyada

soo

*Kalluumaysatadu waxa ay **soo** dabtaan kalluunka
Ul dheer baa uu **soo** qaatay.*

sii

*Maxaa uu libaaxu u **sii** daayay jiirkii?*

wada

*Wiilka iyo ninku maxay ku **wada** hadleen?*

kala

*Waxa ay u **kala** baxaan labo qaybood.*

Qurub-meeleedyada

ag, daba, dhex, dhow, dib, dul, hor, gadaal, kor...

khabarka baa ay ku dhex yaallaan, falka ka hor

*Maryan waxa ay **dhex martay** kaynta.*

Horyaalayaasha

(ama meeleyayaasha)

Horyaalayaasha afka Soomaaligu waa afar: **u, ku, ka, la**. Waxa ay ku dhex yaallaan khabarka, falka ka hor.

*Waxa uu **ka shaqeeyaa** dukaanka.*

KU, KA, LA: horyaale ama magacuyaal?

Erayga **ku** waa **horyaale** ama **magacuyaal layeele** ama **magacuyaal aan cayinnayn**.

Ku-da falka hortiisa yaalla oo codkac lihi waa horyaale.

*Biyaha waxaan **ku** karsannaa cuntada. Libaax baa **ku** jira. Maxaa aad **ku** arki kartaa sawirka?*

Ku-da aad erayga 'mid' u beddeli kartaa waa magacuyaal aan cayinnayn.

*Waan **ku** jeclahay. Waan **ku** arkay. Waa aan **ku** raaci doonaa.*

Ku-da aad erayga 'adiga' u dari kartaa waa magacuyaal layeele.

***ku** kale*

Erayga **ka** waa **horyaale** ama **magacuyaal tusmeed**.

Ka-da falka hortiisa yaalla oo codkac lihi waa horyaale

*Erayo **ka** samee xarfahan.*

Ka-da aad qaabka *kan* u beddeli kartaa waa magacuyaal.

***Ka** labaad *la* hadal.*

Erayga **la** waa **horyaale** ama **magacuyaal yeele**.

la-da falka hortiisa taalla oo codkac lihi waa horyaale

*Waxa uu **la** kulmay Xasan. In yar intuuusan socon ayuu ninkii **la** kulmay wiil.*

la-da codkac *la'* waa magacuyaal yeele ah

*Cali waxa **la** siiyay shaqo. Qaarkood maalintii baa **la** arkaa, qaarna habeenkii.*

la först i en sammandragning är pronomen (sv. man)

la sist i en sammandragning är preposition (sv. med)

KALA: qurub, laba horyaale ama sifo?

Qurub

!! soo kala, ma kala

Horyaalayaasha *ka+la*:

!! kala soo, kalama

*Maalin maalmaha ka mid ah ayey ridii madaxa la gashay dheri guriga yaalley. Ma aysan kala soo bixi karin **madaxeeda dheriga**.*

ka → dheriga

la → madaxeeda

Sifada *kale*:

Iskudhafanayaasha

(ama xadaf ama iskudheehmid)

Iskudhafanayaasha waajibka ah

noo	< *na+u	for us, to us / för oss, till oss
ii	< *i+u	for me, to me / för mig, till mig
loogu	< la+u+ku / la+u+u	
maxaa?	< *maxay?+baa	vad? + partikel (fokus)
yaa?	< *ayo?+baa	vem? + partikel (fokus)

frivilliga sammandragningar

qurubweereed + magacuyaal yeele

wuxuu	= waxa uu	partikel (fokus) + <i>han</i>
waan	= waa aan	partikel (satstyp) + <i>jag</i>

Iskudhafanayaasha falka ka hor

la	magacuyaalka yeelaha ah ee aan cayinnayn
is, i, ku, na, ina, idin	magacuyaallada gaaban ee layeelaha ah (MyLy)
u, ku, ka, la	horyaalayaasha
ma	qurub-diidmeedka

Erayga **kala** waa laba **horyaale** (xxx)
ama **qurub jiheed** (xxx).

Erayga **ugu** waa laba **horyaale** (u+u ama u+ku) (xxx)
ama **qurubka heerka ugu sarreeya** (*ugu weyn*).

Laba ama in ka badan ee erayada gaaban ee kor ku qoran waxa aynu
isugu qornaa sidan: **Ge textempel med ovanliga kombinationer.**

	magac- uyaallo		horyaalayaal				q. diid.
	la	MyLy	u	ku	ka	la	ma
idiin		idin	u				
idiinka		idin	u		ka		
idiinkama		idin	u		ka		ma
idiinku		idin	u	ku			
idiinla		idin	u			la	
idiinma		idin	u				ma
idinka		idin			ka		
idinkaga		idin		ku	ka		
		idin			ka ka		
idinkagama		idin		ku	ka		ma
		idin			ka ka		ma
idinkala		idin			ka	la	
idinkalama		idin			ka	la	ma
idinku		idin		ku			
idinkula		idin		ku		la	
idinkulama		idin		ku		la	ma
idinkuma		idin		ku			ma
idinla		idin				la	

idinlama		idin				la	ma
idinma		idin					ma
iga		i			ka		
igaga		i		ku ku			
		i		ku	ka		
		i			ka ka		
igagama		i		ku ku			ma
		i		ku	ka		ma
		i			ka ka		ma
igala		i			ka	la	
igalama		i			ka	la	ma
igama		i			ka		ma
igu		i		ku			
igula		i		ku		la	
igulama		i		ku		la	ma
iguma		i		ku			ma
ii		i	u				
iiga		i	u		ka		
iigama		i	u		ka		ma
iigu		i	u u				
		i	u	ku			
iiguma		i	u u				ma
		i	u	ku			ma
iila		i	u			la	
iilama		i	u			la	ma
iima		i	u				ma
ila		i				la	
ilama		i				la	ma
inaga		ina			ka		
inagaga		ina		ku	ka		
		ina			ka ka		
inagagama		ina		ku	ka		ma
		ina			ka ka		ma
inagama		ina			ka		ma
inagu		ina		ku			
inaguma		ina		ku			ma
inala		ina				la	
inalama		ina				la	ma
inama		ina					ma
inoo		ina	u				

inooga		ina	u		ka		
inoogama		ina	u		ka		ma
inoogu		ina	u	ku			
inooguma		ina	u	ku			ma
inoola		ina	u			la	
inoolama		ina	u			la	ma
inooma		ina	u				ma
isaga		is	u		ka		
isagu = isugu		is	u	ku			
iska		is			ka		
iskama		is			ka		ma
isku		is		ku			
iskuma		is		ku			ma
isla		is				la	
islama		is				la	ma
isu		is	u				
isugu		is	u	ku			
isuma		is	u				ma
kaa		ku			ka		
kaaga		ku	u u				
		ku	u		ka		
		ku		ku (?)	ka		
kagaga (?)		ku		ku ku			
		ku			ka ka		
kaagama		ku	u		ka		ma
		ku			ka ka		ma
kaala		ku			ka	la	
kaalama		ku			ka	la	ma
kaama		ku			ka		ma
kaga				ku ku			
				ku	ka		
					ka ka		
kagama				ku ku			ma
				ku	ka		ma
					ka ka		ma
kala					ka	la	
kalama					ka	la	ma
kugu		ku		ku			
kugula		ku		ku		la	
kugulama		ku		ku		la	ma

kuguma		ku		ku			ma
kula		ku				la	
kulama		ku				la	ma
kuu		ku	u				
kuugu		ku	u	ku			
kuuguma		ku	u	ku			ma
kuula		ku	u			la	
kuulama		ku	u			la	ma
kuuma		ku	u				ma
laga	la				ka		
lagaga	la la			ku	ka ka ka		
lagala	la				ka	la	
lagalama	la				ka	la	ma
lagama	la				ka		ma
lagu	la la	ku		ku			
lagula	la la	ku		ku		la la	
lagulama	la la	ku		ku		la la	ma ma
laguma	la la	ku		ku			ma ma
la ii	la	i	u				
la iima	la	i	u				ma
lala	la					la	
lalama	la					la	ma
lama	la					la	ma ma
lay (la i)	la	i					
layma (la ima)	la	i					ma
layga (la iga)	la	i			ka		
laygaga (la igaga)	la la la	i i i		ku ku ku	ka ka ka		
laygu (la igu)	la	i		ku			
lays (la is)	la	is					
layska (la iska)	la	is			ka		
layskaga (la iskaga)	la la	is is		ku ku ku	ka		

	la	is			ka ka		
layskagama	la	is		ku ku			ma
(la iskagama)	la	is		ku	ka		ma
	la	is			ka ka		ma
layskama (la iskama)	la	is			ka		ma
laysku (la isku)	la	is		ku			
layskuma (la iskuma)	la	is		ku			ma
laysla (la isla)	la	is				la	
layslama (la islama)	la	is				la	ma
laysu (la isu)	la	is	u				
laysuma (la isuma)	la	is	u				ma
loo	la		u				
looga	la		u		ga		
loogama	la		u		ga		ma
loogu	la		u u				
			u	ku			
looguma	la		u u				ma
			u	ku			ma
loola	la		u			la	
looma	la		u				ma
naga		na			ka		
nagaga		na		ku	ka		
		na			ka ka		
nagagama		na		ku	ka		ma
		na			ka ka		ma
nagala		na			ka	la	
nagalama		na			ka	la	ma
nagama		na			ka		ma
nagu		na		ku			
nagula		na		ku		la	
nagulama		na		ku		la	ma
naguma		na		ku			ma
nala	la	na					
		na				la	
nalama	la	na					ma
		na				la	ma
nama		na					ma
noo		na	u				
nooga		na	u		ka		
noogama		na	u		ka		ma

noogu		na	u	ku			
nooguma		na	u	ku			ma
noola		na	u			la	
noolama		na	u			la	ma
nooma		na	u				ma
uga			u		ka		
ugama			u		ka		ma
ugu			u u				
			u	ku			
uguma			u u				ma
			u	ku			ma
ugala			u		ka	la	
ula			u			la	
ulama			u			la	ma

Xiriiriyayaasha

Oo, ee har mǎnga olika funktioner.

Mellan tvǎ satser.

Ninkii iyo dameerkii ayaa isa soo raacay oo waxay aadeen duurkii...

Ilma nool ma dhalo ee wuxuu dhalaa ukun...

Mellan ett substantiv och ett attribut.

Dayrtii dhowayd afartan kiintaal oo galley ah baa ii go'day.

Wuxuu isu maraa labadaa gobol ee Jubbada Sare iyo Jubbada Hoose...

Oo anvǎnds ocksǎ mellan tvǎ verb och mellan tvǎ adjektiv.

Wankii ayaa baqay oo cararay.

Erayadan far fiican oo yaryar ku qor.

Iyo anvǎnds mellan substantiv och mellan bisatser.

Hilib iyo bariis baan cunay.

Barayaashu waxa ay carruurta ka caawiyaan in ay wax akhriyaan iyo in ay fahmaan wax badan oo ku qoran buugaagta .

Xiriiriyaha **in** waxa aynu ku bilaabnaa weer dhimman.

*Dadku guryaha waxa uu u dhistaa **in** ay ku seexdaan.*

Xiriiriyayaasha **na, se, laakiin, hase yeeshee, maadaama, waayo** waxa aynu ku adeegsannaa laba weer-madaxeed¹ dhexdooda.

Anigu waan weyn ahay, adiguna waad yar tahay.

Jiilaalkii maalintu way kulushahay, habeenkuse wuu qabow yahay.

*Si gaar ah ayuu u ciyaarayaa, **laakiin** si fiican buu u ciyaarayaa.*

*Dugsigii waa la furay, **hase yeeshee** casharradii lama bilaabin.*

***Maadaama** geeduhu inoo leeyihiin waxtarkaas badan waa in aan dhowrnaa.*

*Ha tegin hadda, **waayo** waa madow.*

Mise används i frågor där två alternativ utesluter varandra.

*Ma run baa **mise** waa been?*

*Gurigiinna ma waxa aad ku fariisataan kuraasi **mise** dermooyin?*

Ama används i alla andra typer av satser.

*Ma maqashay sheeko kale oo ku saabsan diiq **ama** dawaco?*

*Qofkii buka **ama** qofkii socdaal ah waa dhaafi karaa Soonka.*

¹ ama 'laba weerood oo aasaasi ah'

FALKA

Falku waxa uu muujiyaa wakhti. Nawxe ahaan wakhtiga la yiraahdaa **ammin**.

Ammin

Labada ammin ee ugu muhiimsan waa **joogto** iyo **tagto**.

-aa iyo **-aan** waa dibkabayaasha amminka joogtada.

-ay iyo **-een** waa dibkabayaasha amminka tagtada.

JOOGTO	-aa	hees aa
	-aan	hees aan
TAGTO	-ay	hees ay
	-een	hees een

Muuqaal

Qaababka socotada ah dhammaantood waxa ay leeyihiin dibkabaha **-ay-**.

Qaabka **fudud** iyo qaabka **socotada** ahi waa laba **muuqaal** ee falka.

-ay- waa dibkabaha muuqaalka socotada ah.

	MUUQAAL	
	FUDUD	SOCOTO
AMMIN		
JOOGTO	heesaa	hees ay aa
	heesaan	hees ay aan
TAGTO	heesay	hees ay ay
	heeseen	hees ay een

Cayn

Sida magacuyaallada oo kale (isaga, iyada) falalku waxay muujinayaan laba caymood: **lab** iyo **dheddig**. Qaababka dheddigga ah waxa ay leeyihiin dibkabaha **-t-** ama **-s-**.

	FUDUD	SOCOTO
JOOGTO LAB	waa uu heesaa	waa uu heesayaa
DHEDDIG	waa ay heestaa	waa ay heesaysaa
TAGTO LAB	waa uu heesay	waa uu heesayay
DHEDDIG	waa ay heestay	waa ay heesaysay

Qof

Falalku waxa ay leeyihiin saddex qaab qofeed.

Qofka 1aad waa qofka hadlaya (ama qoraya). Waa **aniga**.

Qofka 2aad waa qofka dhegaysanaya (ama akhrinaya). Waa **adiga**.

Qofka 3aad waa qofkii ama shaygii laga hadlaya. Waa **isaga** ama **iyada**.

-t- ama **-s-** waa dibkabayaasha qofka labaad iyo qaabka dheddigga ah ee qofka saddexaad.

	FUDUD	SOCOTO
QOFKA 1AAD	waa aan heesaa	waa aan heesayaa
JOOGTO QOFKA 2AAD	waa aad heestaa	waa aad heesaysaa
QOFKA 3AAD	waa uu heesaa	waa uu heesayaa
	waa ay heestaa	waa ay heesaysaa
QOFKA 1AAD	waa aan heesay	waa aan heesayay
TAGTO QOFKA 2AAD	waa aad heestay	waa aad heesaysay
QOFKA 3AAD	waa uu heesay	waa uu heesayay
	waa ay heestay	waa ay heesaysay

Tiro

Falalku waxa ay leeyihiin laba tiro: **keli** iyo **wadar**.

-n- waa dibkabaha wadarta.

	KELI	WADAR
QOFKA 1AAD JOOGTO QOFKA 2AAD FUDUD QOFKA 3AAD	waa aan heesaa waa aad heestaa waa uu heesaa waa ay heestaa	waa aan heesnaa waa aad heestaa waa ay heesaa
QOFKA 1AAD JOOGTO QOFKA 2AAD SOCOTO QOFKA 3AAD	waa aan heesayaa waa aad heesaysaa waa uu heesayaa waa ay heesaysaa	waa aan heesaynaa waa aad heesaysaa waa ay heesayaa
QOFKA 1AAD TAGTO QOFKA 2AAD FUDUD QOFKA 3AAD	waa aan heesay waa aad heestay waa uu heesay waa ay heestay	waa aan heesnay waa aad heesteen waa ay heeseen
QOFKA 1AAD TAGTO QOFKA 2AAD SOCOTO QOFKA 3AAD	waa aan heesayay waa aad heesaysay waa uu heesayay waa ay heesaysay	waa aan heesaynay waa aad heesayseen waa ay heesayeen

Muuqaalka saddexaad

Amminka **tagtadu** waxa uu leeyahay **muuqaal** saddexaad oo la yiraahdaa **caadaley**.

Amminka joogtadu waxa uu leeyahay laba muuqaal oo keliya.

	FUDUD	SOCOTO	CAADALEY
TAGTO	waa aan heesay waa aad heestay waa uu heesay waa ay heestay waa aan heesnay waa aad heesteen waa ay heeseen	waa aan heesayay waa aad heesaysay waa uu heesayay waa ay heesaysay waa aan heesaynay waa aad heesayseen waa ay heesayeen	waa aan heesi jiray waa aad heesi jirtay waa uu heesi jiray waa ay heesi jirtay waa aan heesi jirnay waa aad heesi jirteen waa ay heesi jireen
JOOGTO	waa aan heesaa waa aad heestaa waa uu heesaa waa ay heestaa waa aan heesnaa waa aad heestaan waa ay heesaan	waa aan heesayaa waa aad heesaysaa waa uu heesayaa waa ay heesaysaa waa aan heesaynaa waa aad heesaysaan waa ay heesayaan	

Amminka saddexaad

Amminka saddexaad ee falka oo **timaaddo** la yiraahdaa, muuqaallo kala duwan ma laha.

TIMAADDO	waa aan hees-i doon-aa waa aad hees-i doon-taa waa uu hees-i doon-aa waa ay hees-i doon-taa waa aan hees-i doon-naa waa aad hees-i doon-taan waa ay hees-i doon-aan
----------	---

Masdar iyo falkaaliye

Infinitive and auxiliary – Infinitiv och hjälpverb

Qaabka **heesi** ee timaaddada waxa la yiraahdaa **masdar**. Falka **doonaa** waa **falkaaliye** amminka timaaddada, **heesi**-na waa falmadaxeedka.

Qaabka masdarka waxa la isticmaalaa falkaaliyayaasha oo dhan ka hor.

heesi doonaa

heesi jiray

heesi lahaa

heesi karaa

heesi rabaa

heesi waayaa

Falalka **doonaa, jiray, lahaa, karaa, waayaa, rabaa, gaaraa/gaadhaa, la'yahay** waa **falkaaliyayaal**.

Qaabka masdarka ee falalka qaarkood waxa uu leeyahay dibkabaha **-i**.

Falalka qaarkood kale waxa ay leeyihiin dibkabaha **-n**.

isticmaali karaa

tusi lahaa

samayn karaa

siin jiray

guursan doonaa

Hab

Dhammaan qaababka kor ku xusan waa qaabab **habka dhabta** (hab guud, hab ebyoon, habka hubaalka, habka runta; eng. indicative, sv. indikativ). Qaababkii habka guud waxa lagu hadlaa dhacdooyin dhab ama xaqiiq ah.

Habkan guud mooyaane falalka Soomaaligu waxa ay leeyihiin saddex hab oo kale: **madhacdo**, **shardiley** iyo **amar**.

hababka

dhab	indikativ	(waa, ma?) heesaa, heesay, heesi doonaa
madhacdo	konjunktiv	(ma, inuu) heeso, heesin, heesi doono
shardiley	konditionalis	heesi lahaa
amar	imperativ	hees!, heesa!

Qaababka Madhacdada

The Subjunctive Forms – Konjunktivens former

Qaababka **habka madhacdada** (ama **habka dhimman**) waxa lagu hadlaa dhacdooyin aan dhab ama xaqiiq ahayn.

-o, -áan iyo **-id** waa dibkabayaasha madhacdada joogtada iyo timaaddada ah.

-in, -n, -nin waa dibkabaha madhacdada tagtada ah.

	FUDUD	SOCOTO	CAADALEY
TAGTO	ma heesin	ma heesayn(in)	ma heesi jirin
JOOGTO	1SG ma heeso 2SG ma heesto / heestid 3SG ma heeso 3SG ma heesto 1PL ma heesno 2PL ma heestáan 3PL ma heesáan	ma heesayo ma heesayso / -sid ma heesayo ma heesayso ma heesayno ma heesaysáan ma heesayáan	
TIMAADDO	ma heesi doono ma heesi doonto / -tid ma heesi doono ma heesi doonto ma heesi doonno ma heesi doontáan ma heesi doonáan		

Isla qaabkan ee **madhacdada** ah waxa lagu istimaalaa weerooyin dhimman.

Waxaan rabaa in ay heesto heestaas.

Sidoo kale madhacdada waxa lagu isticmaalaa weerooyin talo ama rajo ah.

Aan heesno heestaas. Ha heesto heestaas.

Madhacdada Darajada 2aad

The Subjunctive of the Second Degree – Andra gradens konjunktiven

-in, -n, -nin waa dibkabaha madhacdada darajada labaad.

	FUDUD	SOCOTO	CAADALEY
TAGTO	aan heesin	aan heesayn(in)	aan heesi jirin
JOOGTO	aan heesin	aan heesayn(in)	
TIMAAD	aan heesi doonin		

Qaabkan **madhacdada** darajada labaad waxa lagu isticmaalaa

- weerooyin dhimman ee diidmo,

Waxaan rabaa in aanay heesin heestaas.

Waxaan rabaa in aysan heesin heestaas.

- weerooyin diidmo ah ee jiraale diiradaysan ku jira,

Xayawaannadan kuwee ayaa aan samaysan hoy?

Yaan heesaynin? – Cali baan heesaynin.

- weer-amareedyada diidmada ah (ka reebidda) iyo

Ha heesin heestaas.

- weer-rajeedyada diidmada ah.

Yaanu heesin heestaas.

Qaabdhiska Shardileyda

The Conditional Construction – Konditionalisens konstruktion

Shardileyda waa hab wax ka sheegaya shuruud. Qaabka shardileydu waxa uu ka kooban yahay masdarka falka madaxeed iyo falkaaliyaha **lahaa**.

SHARDILEY
waa aan hees-i lah-aa
waa aad hees-i lah-ayd
waa uu hees-i lah-aa
waa ay hees-i lah-ayd
waa aan hees-i lah-ayn
waa aad hees-i lah-ayseen
waa ay hees-i lah-aayeen

Haddii uu aabbahaa joogi lahaa wuu kugu farxi lahaa.

Qaababka Amarka

The Imperative Forms – Imperativens former

Amarka waa qaabka falka ee cid lagu farayo in ay hawl fuliso. Qaabka amarka ee keliga ahi **dibkabe ma laha** ama waxa uu leeyahay dibkabaha **-o**.

hees! cun! eeg!
sii! samee! fiiri!
bar-o! soc-o! guurs-o!

Qaabka amarka ee wadartu...

shibbane ka dib waxa uu leeyahay dibkabaha **-a**.

hees! cun! hees-a! cun-a!

shaqal ka dib waxa uu leeyahay dibkabaha **-ya**.

sii! fiiri! samee! sii-ya! fiiri-ya! samee-ya!

Shaqalka **-o** ee qaabka keliga ah meeshiisa waxa uu leeyahay dibkabaha **-ta, -da** ama **-ada**.

bar-o! bar-ta!
soc-o! soc-da!
guurs-o! guurs-ada!

Saddexda kooxood ee falalka

Falalku waxa ay u qaybsamaan saddex kooxood (ama isrogrog).

	Kooxda 1aad	Kooxda 2aad	Kooxda 3aad
SALKU WUXUU KU DHAMMAADAA:	shibbane	-i/-ee	-t/-d/-ad/-at
AMAR	keli: shibbane wadar: -a	keli: shaqal wadar: -ya	keli: -o w.: -ta, -(a)da
	hees heesa	sii samee siiya	baro barta
MASDAR	-i	-n	-an
	heesi (doonaa)	siin (doonaa)	baran (doonaa)
MAGAC FALEED	-id	-n	-asho
	heesid -da	siin -ta	barasho

Kooxda 3aad

Qaabka dheddigga ah ee qofka 3aad **had iyo jeer** waxa ku jira xarfaha /at/. (FG! noq**o**taa, soc**o**taa)

Qaabka labka ah ee qofka 3aad waxa ku jira xarfka /t/ ama /d/ ama – laba shibbane dabadood – xarfaha /ad/.

	FUDUD	FUDUD	FUDUD
TAGTO	waa aan bart ay waa aad bar at ay waa uu bart ay waa ay bar at ay waa aan bar ann ay waa aad bar ate en waa ay bar te en	waa aan booq d ay waa aad booq at ay waa uu booq d ay waa ay booq at ay waa aan booq ann ay waa aad booq ate en waa ay booq de en	waa aan raads ad ay waa aad raads at ay waa uu raads ad ay waa ay raads at ay waa aan raads ann ay waa aad raads ate en waa ay raads ade en
JOOGTO	waa aan bart aa waa aad bar ata a waa uu bart aa waa ay bar ata a waa aan bar anna a waa aad bar ata an waa ay bart aa n	waa aan booq d aa waa aad booq ata a waa uu booq d aa waa ay booq ata a waa aan booq anna a waa aad booq ata an waa ay booq da n	waa aan raads ada a waa aad raads ata a waa uu raads ada a waa ay raads ata a waa aan raads anna a waa aad raads ata an waa ay raads ada n
AMAR	bar o bart a	booq o booq da	raads o raads ada
TIMAADDO	bar an doonaa bar an doontaa	booq an doonaa booq an doontaa	raads an doonaa raads an doontaa

Sifo + falka 'yahay'

	FUDUD	
TAGTO	waa aan wanaagsanaa	< ahaa
	waa aad wanaagsanayd	< ahayd
	waa uu wanaagsanaa	< ahaa
	waa ay wanaagsanayd	< ahayd
	waa aan wanaagsanayn	< ahayn
	waa aad wanaagsanaydeen	< ahaydeen
	waa ay wanaagsanaayeen	< ahaayeen
JOOGTO	waa aan wanaagsan ahay / wanaagsanahay	
	waa aad wanaagsan tahay / wanaagsantahay	
	waa uu wanaagsan yahay / wanaagsanyahay	
	waa ay wanaagsan tahay / wanaagsantahay	
	waa aan wanaagsan nahay / wanaagsannahay	
	waa aad wanaagsan tihiin / wanaagsantihiin	
	waa ay wanaagsan yihiin / wanaagsanyihiin	

FG!

badan badnaa, badnayd

fiican fiicnaa, fiicnayd

cusub cusbaa, cusbayd

culus cuslaa, cuslayd

adag adkaa, adkayd

LAB

jecel yahay / jecelyahay

nool yahay / noolyahay

dhow yahay / dhowyahay

DHEDDIG

jeceshahay (jecel+tahay > sh)

nooshahay

dhowdahay (dhow+tahay > wd)

Sifo + falka 'noqdaa'

	FUDUD
TAGTO	<p>waa aan wanaagsanaaday</p> <p>waa aad wanaagsanaatay</p> <p>waa uu wanaagsanaaday</p> <p>waa ay wanaagsanaatay</p> <p>waa aan wanaagsanaannay</p> <p>waa aad wanaagsanaateen</p> <p>waa ay wanaagsanaadeen</p>
JOOGTO	<p>waa aan wanaagsanaadaa</p> <p>waa aad wanaagsanaataa</p> <p>waa uu wanaagsanaadaa</p> <p>waa ay wanaagsanaataa</p> <p>waa aan wanaagsanaannaa</p> <p>waa aad wanaagsanaataan</p> <p>waa ay wanaagsanaadaan</p>
AMAR	<p>wanaagsanow</p> <p>wanaagsanaada</p>
TIMAADDO	<p>wanaagsanaan doonaa</p> <p>wanaagsanaan dootaa</p>

Sifo-faleedyada

FAL JOOGTO AH

qoraa

beeraa

furaa

degaa

kariyaa

jabiyaa

SIFO FALEED

-an

qor**an** (yahay)

beer**an** (yahay)

fur**an** (yahay)

de**ggan** (yahay)

-san

kar**san** (yahay)

jab**san** (yahay)

Sifooyin caadi ah

MAGAC

qurux -da

wanaag -ga

SIFO

qurux**san**

wanaag**san**

Falalka aan caadiga ahayn

YAHAY

		QAAB DIIDMO	QAAB GAABAN
JOOGTO	1k. ahay 2k. t ahay 3k.l. y ahay 3k.dh. t ahay 1w. n ahay 2w. t ihiin 3w. y ihiin	1k. ma ihi (ahi) 2k. ma t ihid 3k.l. ma aha 3k.dh. ma aha 1w. ma n ihin (ihin) 2w. ma t ihin / ihidin 3w. ma aha	ah
TAGTO	1k. ahaa 2k. ahayd 3k.l. ahaa 3k.dh. ahayd 1w. ahayn 2w. ahaydeen 3w. ahaayeen	ma ahayn	
AMAR	ahow ahaada		
MASDAR	ahaan		

LEEYAHAY

		QAAB DIIDMO	QAAB GAABAN
JOOGTO	1k. leeyahay 2k. leedahay 3k.l. leeyahay 3k.dh. leedahay 1w. leenahay 2w. leedihiin 3w. leeyihiin	1k. ma lihi 2k. ma lihid 3k.l. ma laha 3k.dh. ma laha 1w. ma lihin 2w. ma lihidin 3w. ma laha	leh
TAGTO	1k. lahaa 2k. lahayd 3k.l. lahaa 3k.dh. lahayd 1w. lahayn 2w. lahaydeen 3w. lahaayeen	ma lahayn	
AMAR	lahow lahaada		
MASDAR	lahaan		

YAALLAA

JOOGTO	1k. aallaa / aal 2k. taallaa / taal 3k.l. yaallaa / yaal 3k.dh. taallaa / taal 1w. naal ⁿ aa / naallaa / naal 2w. taallaan (taalliin) 3w. yaallaan (yaalliin)
TAGTO	1k. aallay / iil / iillay 2k. taallay / tiil / tiillay 3k.l. yaallay / yiil / yiillay 3k.dh. taallay / tiil / tiillay 1w. naallay / niil / niillay 2w. taalleen / tiilleen 3w. yaalleen / yiilleen
AMAR	(aal) (aalla)
MASDAR	oolli (aalli)

YAQAANNA

JOOGTO	1k.	aqaannaa	/ aqaan
	2k.	taqaannaa	/ taqaan
	3k.l.	yaqaannaa	/ yaqaan
	3k.dh.	taqaannaa	/ taqaan
	1w.	naqaannaa	/ naqaan
	2w.	taqaannaan	/ taqaanniin
	3w.	yaqaannaan	/ yaqaanniin
TAGTO	1k.	aqaannay	/ iqiin / iqiinnay
	2k.	taqaannay	/ tiqiin / tiqiinnay
	3k.l.	yaqaannay	/ yiqiin / yiqiinnay
	3k.dh.	taqaannay	/ tiqiin / tiqiinnay
	1w.	naqaannay	/ niqiin / niqiinnay
	2w.	taqaanneen	/ tiqiinneen
	3w.	yaqaanneen	/ yiqiinneen
AMAR		(aqow)	
		(aqaada)	
MASDAR		aqoon	

YIMAADDAA

JOOGTO	1k.	imaaddaa
	2k.	timaaddaa
	3k.l.	yimaaddaa
	3k.dh.	timaaddaa
	1w.	nimaadnaa
	2w.	timaaddaan
	3w.	yimaaddaan
TAGTO	1k.	imid / imi
	2k.	timid / timi
	3k.l.	yimid / yimi
	3k.dh.	timid / timi
	1w.	nimid / nimi
	2w.	timaaddeen
	3w.	yimaaddeen
AMAR	kaalay	/ imow
	kaalaya	/ imaada
MASDAR	iman	/ imaan
SOCOTO	imanayaa	/ imaanayaa
	imanaysaa	/ imaanaysaa
	imanayay	/ imaanayay
	imanaysay	/ imaanaysay

YIRAAHDA

JOOGTO	1k.	iraahdaa	/ idhaahdaa
	2k.	tiraahdaa	/ tidhaahdaa
	3k.l.	yiraahdaa	/ yidhaahdaa
	3k.dh.	tiraahdaa	/ tidhaahdaa
	1w.	niraahnaa	/ nidhaahnaa
	2w.	tiraahdaan	/ tidhaahdaan
	3w.	yiraahdaan	/ yidhaahdaan
TAGTO	1k.	iri	/ idhi
	2k.	tiri	/ tidhi
	3k.l.	yiri	/ yidhi
	3k.dh.	tiri	/ tidhi
	1w.	niri	/ nidhi
	2w.	tiraahdeen	/ tidhaahdeen
	3w.	yiraahdeen	/ yidhaadheen
AMAR	dheh dhaha		
MASDAR	oran / odhan		
SOCOTO	oranayaa / odhanayaa oranaysaa / odhanaysaa oranayay / odhanayay oranaysay / odhanaysay		

Abuuridda falalka

Abuuridda falalka dibgale la'aan

Jiraalaha iyo falku waxa ay leeyihin bu' isku mid ah.

JIRAALE	FAL	
beer-ta	beer-aa	
ciyaar-ta	ciyaar-aa	
hees-ta	hees-aa	
saf-ka	saf-aa	
tartan-ka	tartam-aa, tartan-taa	(m ~ n)

Dhammaadka -taa/-daa, -ataa, -anayaa

(Auto-bene-factive verbs; Falal isuroone ah (??))

subjektet får själv nytta av handlingen

-t- auto-bene-faktiva verb

gör något bra för sig själv

Kooxda 3aad

Yeeluhu hawsha naftiisa ayaa uu isu qabanayaa.

beeraa, beerayaa		beertaa,	beerataa,	beeranayaa
baraa, barayaa		bartaa,	barataa,	baranayaa
akhriyaa, akhrinayaa		akhristaa,	akhrisataa,	akhrisanayaa
fiiriyaa, fiirinayaa		fiirsadaa,	fiirsataa,	fiirsanayaa
iibiyaa, iibinayaa		iibsadaa,	iibsataa,	iibsanayaa
joojiyaa, joojinayaa	(g ~ j)	joogsadaa,	joogsataa,	joogsanayaa
kariyaa, karinayaa		karsadaa,	karsataa,	karsanayaa
kaaliyaa, kaalinayaa	(l ~ sh)	kaashadaa,	kaashataa,	kaashanayaa
xannaanee!		xannaaneyso!		
dhis !		dhis!		
akhri!		akhriso!		

bar!

baro!

Wuu bar-aa xisaabta.

Way bar-taa xisaabta.

Wuu bar-t-aa xisaabta.

Way bar-a-taa xisaabta.

bar-t-taa

barat-taa

barataa

wuu tum-aa

way tun-t-aa

wuu tun-t-aa

way tum-a-taa

gabarta buu u shanleeyaa

gabarta bay u shanleysaa

wuu shanley-st-aa

way shanley-sa-taa

wuu beeraa wuu beer-ayaa
way beertaa way beer-aysaa

wuu beer-t-aa wuu beer-a-nayaa
way beer-a-taa way beer-a-naysaa

wuu akhriyaa
way akhrisaa

wuu akhri-st-aa wuu akhri-sa-nayaa
way akhri-sa-taa

wuu iibiyaa
way iibisaa

wuu iib-sad-aa
way iib-sa -taa

wuu ordaa
way oroddaa

Guri bay dhiseen.

Guri bay dhisteem.

haleelaa, haleelayaa
socdaa, soconayaa

haleel**si**iyaa, haleel**si**isaa, haleel**si**inayaa
socod**si**iyaa, socod**si**isaa, socod**si**inayaa

*Faadumo carruurta ayaa ay ciyaarsiisay.
Maxaa socodsiiyey doonnidii shiraaca ahayd?*

Dhammaadka -iyaa, -isaa, -inayaa

kausativa verb

dhoofiyaa – dhoof-i-y-aa

dhoof rot

i avledningsändelse / ordbildningsändelse

y buffertkonsonant mellan två vokaler

aa böjningsändelse : presens

dhoofinayaa – dhoof-i-n-ay-aa

dhoof rot

i avledningsändelse / ordbildningsändelse

n böjningsändelse : infinitiv

ay böjningsändelse : progressiv

aa böjningsändelse : presens

FAL MAGUDBE

aadaa, aadayaa

buuxaa, buuxayaa

dhoofaa, dhoofayaa

guuraa, guurayaa

karaa, karayaa

maraa, marayaa

qalloocaa, qalloocayaa

uraa, urayaa

jabaa, jabayaa

galaa, galayaa

FAL GUDBE

aaddiyaa, aaddinayaa

buuxiyaa, buuxinayaa

dhoofiyaa, dhoofinayaa

guurinyaa, guurinayaa

kariiyaa, karinayaa

mariiyaa, marinayaa

qalloociyaa, qalloocinayaa

uriyaa, urinayaa

jebiyaa, jebinayaa

geliyaa, gelinayaa

(a > e)

baxaa, baxayaa
dhaca, dhacayaa

bixiyaa, bixinayaa (a > i)
dhiciyaa, dhicinayaa

JIRAALE

kulayl
nadiif
qabow

FAL GUDBE

kulayliyaa, kulaylinayaa
nadiifiyaa, nadiifinayaa
qaboojiyaa, qaboojinayaa (w ~ j)

-iyaa ama **-shaa**, t.a.

ururiyaa ~ ururshaa

Dhammaadka -eeyaa, -aysaa, -aynayaa

JIRAALE	FAL MAGUDBE
casho	cash ee yaa, cash ay nayaa
cunto	cunt ee yaa, cunt ay nayaa

Bisaduhu maxay habeenkii ku casheeyeen?

JIRAALE	FAL GUDBE
qiime	qiim ee yaa, qiim ay nayaa
sonkor	sonkor ee yaa, sonkor ay nayaa
wasakh	wasakh ee yaa, wasakh ay nayaa

SIFO	FAL GUDBE	
adag	adk ee yaa, adk ay nayaa	(ee ~ ay)
cad	cadd ee yaa, cadd ay nayaa	
dheer	dheer ee yaa, dheer ay nayaa	
fog	fog ee yaa, fog ay nayaa	
kulul	kulul ee yaa, kulul ay nayaa	
fudud	fudud ee yaa, fudud ay nayaa	
weyn	weyn ee yaa, weyn ay nayaa	
yar	yar ee yaa, yar ay nayaa	

Fallaaraha qorraxdu waxa ay kululeeyaan biyaha dhulka dul yaalla.

Dhammaadka -oobaa, -owdaa, -oobayaa

JIRAALE	FAL MAGUDBE
baraf	baraf oob aa, baraf owd aa, baraf oob ayaa
biyo	biy oob aa, biy owd aa, biy oob ayaa
col	coll oob aa, coll owd aa, coll oob ayaa
duug	duug oob aa, duug owd aa, duug oob ayaa
oday	oday oob aa, oday owd aa, oday oob ayaa
tuug	tuug oob aa, tuug owd aa, tuug oob ayaa
wasakh	wasakh oob aa, wasakh owd aa, wasakh oob ayaa
gabow	gaboobaa
run	rumoobaa
sifo	sifoobaa
xor	xoroobaa

Dhammaadka -oodaa, -ootaa, -oonayaa

JIRAALE AAN MUUQAN	FAL MAGUDBE
caro	car ood aa, car oot aa, car oon ayaa
cadho	cadh ood aa, cadh oot aa, cadh oon ayaa
cidlo	cidl ood aa, cidl oot aa, cidl oon ayaa
dhib, dhibaato	dhib t oodaa, dhib t ootaa, dhib t oonayaa
gaajo	gaaj ood aa, gaaj oot aa, gaaj oon ayaa

Dhammaadka -aadaa, -aataa, -aanayaa

SIFO	FAL MAGUDBE
adag	adk aad aa, adk aan ayaa
dheer	dheer aad aa, dheer aan ayaa
kulul	kulul aad aa, kulul aan ayaa
ladan	ladn aad aa, ladn aan ayaa

Abuuridda jiraalayaasha

Jiraale faleed

FAL	JIRAALE FALEED	
	QAAB SALEED -id, -is, -in, -asho, -aan, -niin, -tin...	
abuuraa	abuur	abuur id
digaa		dig id , dig niin
boodaa		bood id , bood is , boot in
jabaa	jab	jab id , jab niin
qoslaa	qosol	qosl id ,
tartamaa	tartan	tartam id ,

Jiraale fale

FAL	JIRAALE FALE/YEELE		SHAY/QALAB
	LAB	DHEDDIG	
adeegaa	adeeg e	adeeg to	
furaa			fure e
(kalkaalaa)	kalkaali e	kalkaali so	
kariyaa	kariy e	kar iso	
qoslaa	qosl e		

Weeraynta

Weer gaabani waxa ay inta badan ka kooban tahay saddex qaybood:
qurubweereed, yeele iyo khabar.

Waa ay ordayaan.

Waa uu hurdaa.

Waa aan qoslayaa.

Waa ay timid.

Badanaa qurubweereedku waa erayga 'waa'.

Marar badan yeeluhu waa qofka ama xayawaanka wax qabanaya.

Khabarku waa wixii uu qofkii ama xayawaankii qabanayo.

Shanta xubnood ee weeraha

Y Yeele

Q Qurub weereed

Kh Khabar

L Layeele

Fk Falkaab

Yeele, layeele, falkaab waa magac ama magacuyaal.

Falkaabka

Falkaabyadu waa noocyo fara badan:

WAKHTI

Marka hore dumarku waxa ay dhisaan dhigaha iyo udbaha.
Dhar kala duwan baa aynu xirannaa xilliyada kala duwan.
Goorma ayaa aad nadiifisaa gurigiinna?

MEEL

Waxa ay guriga saaraan raro, kebed iyo jarco.
Maxamed waxa uu ku dhashay magaalada Marka.
Waxa uu ku nasanayaa barandaha gurigiisa.
Waxa aynu guryaha ku cunnaa cunto kala duwan.
Waxa ay kalluun ku iibinaysaa suuqa dhexdiisa.
Ilmuhu waxa uu ku socdaa xagga birjikada.
Waxa uu ka shaqeeyaa dukaanka.
Iyadu waxa ay aaddaa dugsiga.
U baxa dibedda.
Halkee baa aad ku riddaa qashinka?
Halkee baa aad seexataa?
Max-aa aad ku arki kartaa sawirka?
Badda ayaa uu kalluun ka soo dabanayaa.
Ciyaartu waxa ay ina gelisaa farxad.
Wiilku waxa uu jeebka geliyaa lacag.
Cuntadu waxa ay jidhkeenna gelisaa caafimaad.
Dadka qaar baa cuntada ku karsada madbakha.
Intee walxood baa la -ga helaa gurigiinna?
Ha dhex-gelin bareesada qalin-qori ama xarig.

SI

Biyaha waxa aynnu u adeegsannaa siyaabo kala duwan.
Guryaha reer guuraaga si fudud baa la -u dhisi karaa.

DARAJA / HEER (grad)

Daaqaddu aad ayaa ay u yar tahay.

GUDDOOME (recipient, mottagare)

Wiilku waxa uu ina siiyey lacag.

Cuntadu xoog baa ay ina-u yeeshaa. (ina+u > inoo)

FAA'IIDAYSTE (beneficient, den som drar nytta)

Waxa uu aabbihii u tolayaa shebekad kalluun.

QALAB (redskap)

Shebaagta waxa uu ku soo dabtaa kalluun.

Waxa uu gaaridameerka ku qaadaa jawaannada culus.

Cali waxa uu ku ciyaarayaa bareesada.

Hooyadu qashin ayaa ay ku guraysaa teneg.

Axmed waa uu is-ku goyn karaa mindida.

Dad tiro yar baa wax ku karsada makiinadda korontada.

ALAAB (material)

Derbiga waxa la-gu dhisay laamo.

IL/ISIR (ursprung)

Xooluhu waxa ay ka helaan cunto geedaha iyo dhirta.

Xoolaha waxa aynu ka helnaa walxo badan.

UJEEDDO/HADAF (syfte)

Max-aa aan dabka u adeegsannaa?

Max-aa ay dadku u dhaqdaan xoolahan?

WEHEL YEEL (sällskap)

Y-aa aad la ciyaartaa?

SABAB (orsak)

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

Kaalmaha Xubnaha Weerta

Weeri had iyo jeer waxa ay leedahay **khobar**.

Kaalay!	khobar
I sii!	layeele + khobar
Sahra baa timid	yeele + khobar

Khabarka iyo kaalmaha

Khabarku waxa uu lahaan karaa hal ama laba ama saddex jiraale ama oraah-jiraaleed oo waajib/khasab ah.

yimaaddaa + 1 kaalin	qof
cunayaa + 2 kaalmood	qof + wax(cunto)
iibsadaa + 2 kaalmood	qof + wax
siiyaa + 3 kaalmood	qof + qof + wax
geeyaa + 3 kaalmood	qof + wax + meel

Waxa kale oo uu khabarku lahaan karaa oraah-jiraaleed oo ikhityaar ah.

yimaaddaa + 1	qof (+ meel + wakhti + si...)
iibsadaa + 2	qof + walax (+ qof + meel + qiime + wakhti...)

Noocyada khabarrada

Khabar faleed

Caadi ahaan khabarku waxa uu ka kooban yahay fal.

Ruqiya shaah baa ay karisay.

Falka *karisay* waa KHABAR-FALEED.

Khabar jiraaleed

Mararka qaarkood khabarku waxa uu ka kooban yahay jiraale.

Sahro waa macallimad. Walaxdani waa maxay? Waa geed. Jaamac waa dukaanle.

Jiraalayaasha *macallimad*, *geed* iyo magacuyaalka *maxay* waa KHABAR-JIRAALEED.

Substantivet som fungerar som predikat kan ha bestämningar.

Maroodigu waa xayawaan weyn. Kani waa qolka fadhiga. Kani waa Hodan gurigooda.

Mararka qaarkood khabarku waxa uu ka kooban yahay falka *yahay/ahaa* + JIRAALE.

Cali waxa uu ahaa macallin. Adigu ma tahay hooyaday? Anigu waxa aan ahay mas yar. Waxa aan ahay hooyadaa.

Khabar sifeed

Mararka qaarkood khabarku waxa uu ka kooban yahay SIFO + falka *yahay/ahaa*.

Miisku waa yar yahay. Miisku waa uu yaraa. Gabadhu waa ay quruxsan tahay.

Kays: summadda yeelaha

-u (jiraale qodob leh)

Wiilku moos baa uu cunayaa. Gurigoodu waa uu gubanayaa.

-i (jiraale dheddig ah oo qodob la', sifo, magacuyaal/dibkabe tusmeed)

Naagi libaax ayaa ay aragtay. Libaax baa naagi aragtay

Wiilka yari moos baa uu cunayaa.

Kani waa miis.

Nimankani odayaal baa ay ahaayeen.

CODKAC

Aabbahaa walaalkay baa uu ahaa.

Walaashaa hooyaday baa ay ahayd.

Yeele dulucsan/xoojisan oo leh qurub-diiradeed ma laha summadda yeelaha. Weertuna ma laha magacuyaal yeele. Falka waxa aynu ku isticmaalno qaabka gaaban.

Wiilka baa moos cunaya.

Naag ayaa libaax aragtay.

Nimankaas baa odayaal ah.

Aabbahaa ayaa walaalkay ah.

Walaashaa ayaa hooyaday ah.

Qurub-weereedyada

Qurub weereedyada waa laba nooc:

- Qurub-diiradeedyada: *waxaa, ayaa, baa*.
- Qurubbada nooca weerta: *waa, ma, ha, yaa, sow*.

Qurub-diiradeedyada baa iyo ayaa

Qurubbadani had iyo jeer waxa ay oraahda diiradaysan ka xigaan dhanka midig.

oraah jiraaleed diiradaysan + *baa*
oraah jiraaleed diiradaysan + *ayaa*

ROOB baa shalay da'ay.

SAHRO ayaa i raacday.

Beerta MUUS baa ka baxay.

Cali SHIL ayaa ku dhacay.

Dundumooyinka daaraha ka adag ABOOR baa dhisa.

Astaanta weydiinta SIDAA ayaa loo qoraa.

Qurub-diiradeedka waxaa/waxa

Qurub-diiradeedka *waxa(a)* waxa aynu isticmaalno marka ay oraahda diiradaysani tahay tan ugu dambeeya ee weerta.

waxa(a) + KHABAR + oraah-jiraaleed diiradaysan

Magaalooyinkaas waxaa ka taagan MINNAARADO DHAADHEER.

Beerahaas waxaa ka baxa GALLEY, MESEGGO IYO WAXYAALO KALE.

Waxaa fasalka soo hor istaagaya CUNUG KALE EE CUSUB.

Waxaa uu sawirayaa GURI.

Qurub-diiiradeedyada iyo magacuyaal yeele

1. Marka uu yeeluhu diiradaysan yahay, weerta kuma jiro magacuyaal yeele. = Marka aanu weerta ku jirin magacuyaal yeele, oraahda diiradaysani waa yeelaha.

YEELE diir. + *baa/ayaa* + ~~magacuyaal-yeele~~ + KHABAR

SAHRO ayaa cuntay mooska.

CALI baa tagay Boosaaso.

waxaa + ~~magacuyaal-yeele~~ + KHABAR + **YEELE diir.**

Mooska waxa cuntay SAHRO.

Boosaaso waxa tagay CALI.

2. Marka aanay oraahda diiradaysani ahayn yeelaha, waa in uu weerta ku jiro magacuyaal yeele.

LAYEELE diir. + *baa/ayaa* + magacuyaal-**yeele** + KHABAR

FALKAAB diir. + *baa/ayaa* + magacuyaal-**yeele** + KHABAR

Sahro MOOSKA ayaa ay cuntay.

Cali BOOSAASO baa uu tagay.

waxa + magacuyaal-**yeele** + KHABAR + **LAYEELE diir.**

waxa + magacuyaal-**yeele** + KHABAR + **FALKAAB diir.**

Sahro waxa ay cuntay MOOSKA.

Cali waxa uu tagay BOOSAASO.

FG!! Keliya marka uu yeeluhu dhex yaallo qurub-diiradeedka iyo khabarka, magacuyaalka yeelaha ahi ma aha khasab.

ORAAH diir. + *baa/ayaa* (+ m.y.) + **YEELE** + KHABAR
waxaa (+ m.y.) + **YEELE** + KHABAR + ORAAH diir.

MOOSKII *ayaa ay Sahro* cuntay.

= MOOSKII *ayaa Sahro* cuntay.

BOOSAASO *baa uu Cali* tagay.

= BOOSAASO *baa Cali* tagay.

Maryan iyo Sudi SIDAAS *baa ay hooyadood* edebta wanaagsan u bartay.

= Maryan iyo Sudi SIDAAS *baa hooyadood* edebta wanaagsan u bartay.

Waxaa uu reerku leeyahay WIIL LA YIRAAHDO GUULEED.

= *Waxaa reerku* leeyahay WIIL LA YIRAAHDO GUULEED.

Oraahyada

Qayb waliba ee weertu waxa ay ka koobnaan kartaa hal eray, laba eray ama in ka badan. Qaybahan waxa loo yaqaan **ORAAHYO**.

Oraahyadu waa saddex nooc:

OM = ORAAH-MAGACEED = ORAAH-JIRAALEED

OQ = ORAAH-QURUBEED

OF = ORAAH-FALEED

Weertan waxa ku jira afar oraahood:

Godka korontadu ◇ *waxa uu* ◇ *leeyahay* ◇ *dab*.

OM OQ OF OM

OQ-ku iyo OF-ku waa waajib. OM-yadu waa ikhtiyaar.

Waan ◇ *arkay*.

OQ OF

Cali ◇ *waa* ◇ *yimid*.

OM OQ OF

Axmed ◇ *buug* ◇ **buu** ◇ *qoray*.

OM OM OQ OF

Cali ◇ *baa* ◇ *adiga* ◇ *kuu soo ordayay*.

OM OQ OM OF

Dabadeed ◇ **waxay** ◇ *gashataa* ◇ *dharkeeda dugsiga*.

OM OQ OF OM

Bisadda yari ◇ **waxay** ◇ *raadinaysaa* ◇ *hooyadeed*.

OM OQ OF OM

Subax walba ◇ *iyadu* ◇ *waxay* ◇ *aaddaa* ◇ *dugsiga*.
OM OM OQ OF OM

Weeraha amarka ah oo keliya wax oraaah-qurubeed ah ma laha.

Akhri.

OF

Akhri ◇ *qoraalkan*.

OF OM

Magacow ◇ *saddex cunto*.

OF OM

Dhismaha oraah-magaceedka

Eray-madaxeed oo keliya

JIRAALE

dal

JIRAALE DIBKABE LEH

dalka / dalku

dalkaas / dalkaasi

dalkayga / dalkaygu

Eray-madaxeed iyo faahfaahiye

JIRAALE + JIRAALE

MADAX + FAAHFAAHIYE

kubbadda cagta

dukaanka dharka

saddex bilood

carruurta Maryan

guriga Axmed

JIRAALE + SIFO

MADAX + FAAHFAAHIYE

carruurta yaryar

sonkor qasabeed

hibil lo'aad

bisha labaad

JIRAALE + FAL

MADAX + FAAHFAAHIYE

nin hurdaya

carruurta bugta

JIRAALE + ORAAH-MAGACEED

MADAX + FAAHFAAHIYE

madaxweynaha [Jamhuuriyadda Soomaaliyeed]

dhismaha [ururka shaqaalaha]

JIRAALE + WEER DHIMMAN

MADAX + FAAHFAAHIYE (WEER FAAHFAAHIYEED)

gabadha [uu Xasan guursaday]

ninka [Sanaag ka yimid]

laba [caruur ah]

Attributet pekar på det direkt föregående substantivet.

JIRAALE + SIFO

kubbad

(kubbaddee?)

weyn

JIRAALE + JIRAALE

kubbadda

(kubbaddee?)

Sahro

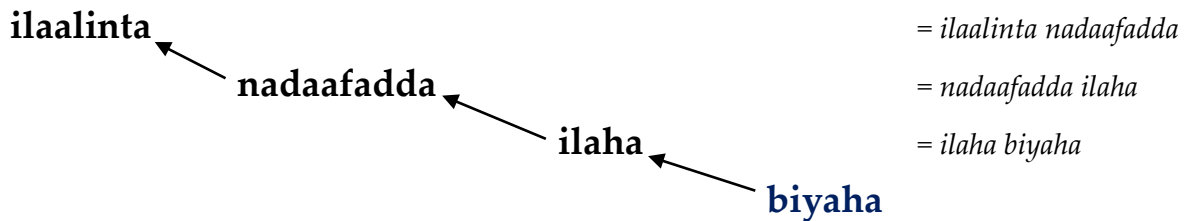
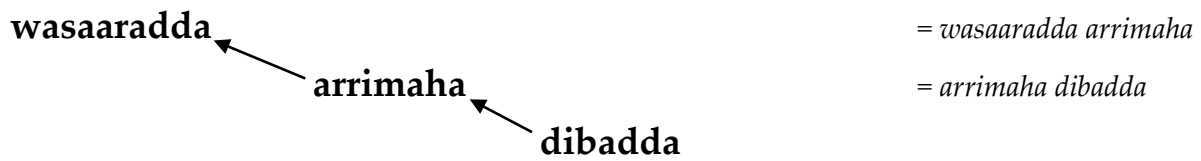
kubbadda

(kubbadda noocee?)

cagta

Silsilad faafaahiyeed

Om attributet är ett substantiv kan det i sin tur ha ett attribut.

Faahfaahiye ku jira dhinaca bidixda

FAAHFAAHIYE + MADAX + DIBKABE LAHAANSHO

Axmed **gurigiisa**

Cali **timirtiisa**

Maryan **hooyadeed**

Maryan → **caruurteeda**

madax: *carruuta*

faahfaahiye: *teeda* = Maryan

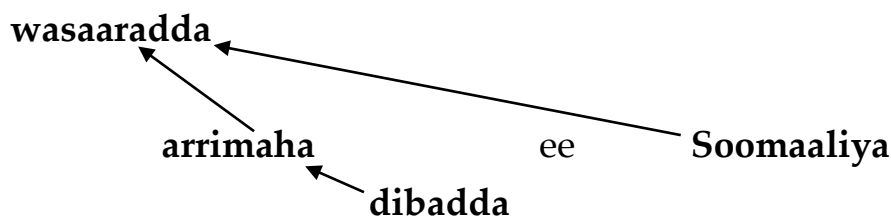
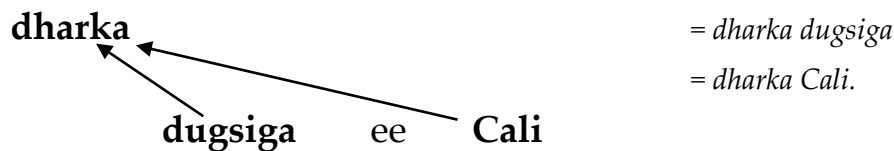
badda → **agteed**

Laba faahfaahiye

Xiriiriyayaasha 'ee' iyo 'oo'

Två olika attribut som syftar på samma huvudord

Ordet efter **ee** pekar inte på ordet för **ee**, utan det tidigare huvudordet.

dukaanka dharka ee Cali = dukaanka dharka + dukaanka Cali

Konjunktionen 'ee' används före ett definierande attribut.

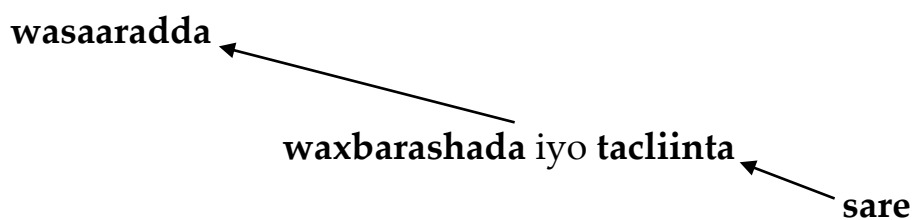
Konjunktionen 'oo' används före ett beskrivande attribut.

Mellan två adjektiv används därför oftast oo.

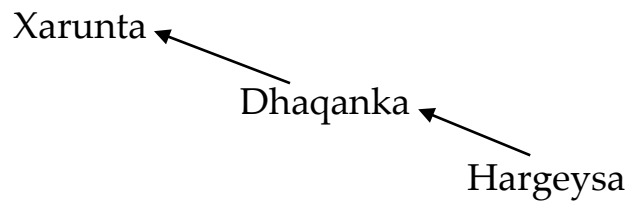
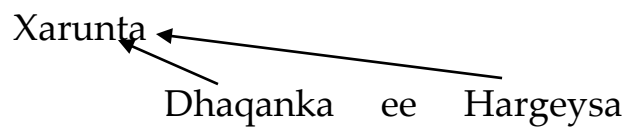

Xiriiriyaha 'iyo'

Två samordnade substantiv som tillsammans fungerar som attribut.

Jämför

Dhismaha oraah-qurubeedka

qurub weereed + magacuyaal yeele

waa	aan
waxa	aad
baa	uu
ayaa	ay
ma	aannu
ha	aynu
yaa	aydin

Diskussion av frasens placering i huvudsats och i bistas.

Dhismaha oraah-faleedka

1	2	3	4	5	6	7	7+	8	9	10	11	12	13	14
la	i	u	ku	ka	la	ma	aan	kay	soo	kala	ag	ADJ.	VERBS	
	ku						aad	kaa	sii	wada	dhex			
	na						uu	kayo			dhinac			
	ina						ay	keen			dul			
	idin						aannu	kiin			hoos			
	is						aynu				hor			
							aydin				kor			

1. magacuyaalka yeelaha ah ee aan cayinnayn **la**;
2. hal magacuyaal oo layeele ah: **i, ku, na, ina, idin** ama **is**,
3. horyaalaha **ú**,
4. horyaalaha **kú**,
5. horyaalaha **ká**,
6. horyaalaha **lá**,
7. qurub-diidmeedka **má**,
- 7+. magacuyaal yeele ee gaaban (uun haddii uu raacayo qurub-diidmeedka **ma**),
8. magacuyaalka labaad oo layeele ah: **kay, kaa, kayo, keen** ama **kiin**,
9. hal qurub-jiheed: **soo** ama **sii**,
10. hal qurub-jiheed: **kala** ama **wada**,
11. hal qurub-meeleed: **ag, dhex, dhinac, dul, hoos, hor, kor...**,
12. hal sifo;
13. hal ama laba fal oo ku taagan qaabka masdarka, iyo
14. hal fal oo leh dhammaadyada qofka, tirada, amminta iyo habka.

Dharkeeda waxa qabsan kara dab.

Weer fudud iyo weer adag

weer fudud = hal khabar

weer adag = in ka badan

Weero dhimman

waa laba nooc:

weer dhammaystir (komplement till huvudsatsens verb)

weer faahfaahiyeed (bestämning till ett substantiv)

Weer-dhammaystir

Weer-dhammaystirku waa weer dhimman oo ka bilowda xiriiriyaha 'in'.

Weerta dhimmani waa layeelaha khabarka 'og ahay' ee weer-madaxeedka:

[In uu imanayo] ayaa aan og ahay.

Waxa aan og ahay [in uu imanayo].

Weerta dhimmani waa layeelaha khabarka 'u malaynayaa' ee weer-madaxeedka:

[In Xasan uu iman doono] ayaa aan u malaynayaa.

Waxa aan u malaynayaa [in Xasan uu iman doono].

Weerta dhimmani waa yeelaha weer-madaxeedka:

Falka weerta dhimmani waxa uu leeyahay dhammaadka **-aa** haddii weertaasi tahay/ahaato yeelaha weer-madaxeedka.

Waa fiican tahay in uu yimaaddo.

Waa fiican tahay in uu yimaaddaa.

In uu yimaaddaa waa fiican tahay.

Waa run in uu... -o/-aa

Waa xaq in uu... -o/-aa

Weer faahfaahiyeed

jiraale madaxeed + weer faahfaahiyeed

Om **bisatsens inte innehåller något subjekt** ska verbet stå i kort (reducerad) form och slutar då med kort **-a** i presens.

Tani waa gabadhii <<warqadda qortay>>.

Tani waa gabadha <<warqadda qoraysa>>.

Om **bisatsens innehåller ett subjekt** ska bisatsens verb stå i presens konjunktiv och sluta på **-o**.

Tani waa warqaddii <<gabadhii qortay>>.

Tani waa warqadda <<gabadhu qorayso>>.

Man kan också använda ett kort subjektspronomen när bisatsen innehåller ett subjekt.

Tani waa warqaddii <<gabadhii qortay>>.

Tani waa warqaddii <<ay gabadhii qortay>>.

Tani waa warqaddii <<gabadhii ay qortay>>.

Tani waa warqaddii <<ay qortay>>.

Om bisatsen hör till det substantiv som är subjekt i huvudsatsen och bisatsen slutar med ett verb i presens, bör verbet sluta med ett långt **-aa**, inte **-a** eller **-o**. Detta **-aa** fungerar som subjektsändelse.

Wiilka <<warshadda sonkorta ka shaqeeyaa>> waa kaas.

Mooska <<aad cunaysaa>> waa ceeriin.

Om verbet är **ah** eller **leh** eller en konjunktivform som slutar på **-n / -in / -nin** blir subjektsändelsen **-i**.

Magaca <<gaarka ahi>> waxa uu had iyo jeer ka bilowdaa xaraf weyn.

Inta badan dooxooyinka <<janjeedhka lihi>> waa oomane.

Noole <<aan neefsanini>> ma jiraa?

Miyay sameeyaan walxaha <<aan noolayni>> jabaq?

Faro <<aan dufan lahayni>> wax ma duugaan.

Faafaahiye dheeraad ah

Adeegsiga xiriiriyaha oo waxa uu muujinayaa in uu faahfaahiyuhu yahay mid dheeraad ah.

*Gabaygan waxa tiriyey Cige Aw Cali oo <<ku dhashay Gobolka Togdheer>>.
...waxaa taleefan lagu wacay Maryan oo <<Sacdiyo daris la ah>>...*

Man känner redan till vilken person eller vilken sak det handlar om. Informationen i bisatsen behövs inte för att man ska kunna "identifiera" personen eller saken.

Informationen i bisatsen ger ibland också en beskrivning som bara gäller tillfälligt, i en särskild situation. Ofta föregås då bisatsen av ett långt pronomen.

Si ay u badbaado, qudaar ayay suuqa ku gadi jirtay iyada oo <<gabar yar ah>>.

Adiga oo <<tusaha kor ku xusan isticmaalaya>>, isku day inaad miisaanto heestan.

Även ett ensamt adjektiv används ofta på det här sättet för att uttrycka en tillfällig egenskap.

Aniga oo fajacsan ayaan aqbalay.

Isaga oo faraxsan buu si faan leh iigu yidhi...

Weero dhimman ee faafaahiyeed

WAKHTI

Tidsbisats

Temporal subclause

Markii <<ay i aragtay>> **ayay** ilmaysay.

Intii <<aanan u jawaabin>> **ayuu** Cabdi Tahliil i weydiiyey.

Way i sugtay **inta** <<aan dhammaysanayo>>.

Hooyo **ayaan** eegay **anigoo** <<dhinac socda>>.

SHURUUD

Villkorsbisats

Conditional subclause

Haddii <<aad wax u baahatana>> Nimco **ayaa** lambarkayga haysa.

OGGOLAANSHO

Medgivande bisats

Concessive subclause

In kasta oo <<uu Negeeye talada la yaabay>> haddana **waa ay** cajabisey.

Wax kasta oo <<uu sameeyaba>> **waxay** isu rogi xumaan.

SABAB

Orsaksbisats

Causal subclause

Waxa ay timaaddaa goor hore **iyada oo** <<waxbarashada u diyaar ah>>.

UJEEDDO

Syftesbisats

Final subclause

Maxaa ay samayn karaan carruurta **si** <<ay u kaalmeeyaan waalidkood>>?

Waqti fiican waa in aad baxdaa **si** <<aad u gaarto iskuulka>>.

Weero dhimman ee xiriiriye ka bilaabmaya

WEER DHAMMAYSTIRE

Waqti fiican **waa in** <<aad baxdaa>> si aad u gaarto iskuulka.

WAKHTI

Sheekadii odayaashu aad **ayay** u dheeratay **ilaa** <<makhribtii la gaaray>>.

UJEEDDO

Wuxuu wax **u** baranayaa **in** <<uu helo shahaado>>.

Laba weer-madaxeed

Neefta oo dhan **waa** la diisi karaa, **hase yeeshee** adke iyo hoor midna lama diisi karo.

SABAB

Ganacsigan **waxa** loo yaqaan “Ganacsigii Aamusnaa” **maxaa yeelay** cidna islama hadlin weligeed.

Xirisi **ma** ciyaari karo kubbad **sababta oo ah** lug **ayaa** si xun uga jabay.

Ha tegin hadda, **waayo** **waa** madow.

BISATSINLEDARE

som står i början av bisatser

xiriiriyayaasha

in, ilaa...

jiraalayaasha

inta, intii, marka, markii, kolka, haddii...

oraahyada

in kasta oo, aniga oo, adiga oo, iyada oo...

SAMORDNARE

som står mellan två huvudsatser

xiriiriyayaasha

laakiin, waayo, maadaama...

oraahyada

sabata oo ah, maxaa yeelay, hase yeeshee ...

BISATSINLEDARE & SAMORDNARE

sammanfogar huvusatser & inleder bisatser & kopplar attribut till huvudord

xiriiriyayaasha

oo, ee

Weer-tebineedyada

Weer-tebineedka waa in uu ku jiraa qurub-weereed:

waa, baa, ayaa ama waxaa.

Sidoo kale waxa caadi ahaan ku jira magacuyaal yeele:

aan, aad, uu, ay, la, aannu, aynu ama aydin.

Sahro waa **ay** hadlaysaa.

Cali waxa **uu** qoray buuggan.

Buuggan waxa uu qoray Cali sannadkii 2020kii.

Keliya haddii la diiradeynayo yeelaha weerta, weerta kuma jiro wax magacuyaal yeele ah.

Sahro ayaa hadlaysa.

***Sahro** ayaa **ay** hadlaysa.

Sahro baa hadlaysa.

***Sahro** baa **ay** hadlaysa.

Buuggan waxa qoray Cali.

**Buuggan waxa uu qoray Cali.*

Weer-weydiimeedyada

Weer-weydiimeedka ee jawaabtiisu noqonayso *haa/maya* waa in uu ku jiraa qurub-weereed: *ma, ma+baa, miyaa (< ma+ayaa).*

Weer-weydiimeed oo diirad la':

Cali ma yimid?

Cali miyuu yimid?

Kabo cusub ma haysaa?

Weer-weydiimedyo oo diirad leh:

Ma nabad baa?

Nabad miyaa?

**Ma nabad ayaa?*

Weer-weydiimeedka ee ku jira eray weydiimeed waa in uu ku jiraa qurub-weereed: *waa, baa, ayaa, waxa*.

Eray-weydiimeedyada waa:

- **ayo, maxay, immisa, meeqa,**
- erayo leh dibgalaha **-ee**, sida erayada **xaggee, qofkee, intee, kolkee, sababtee, wakhtigee, xilligee,**
- erayo leh dibgalaha **-ma**, sida erayada **goorma, meelma, kuma, tuma...**

Utan fokus (*waa*):

Taasi *waa* tuma?

Waa maxay hadafkaagu?

Med fokus (*ayaa, baa*):

Xaggee *baa* uu tagay? Xaggee buu tagay? Xagguu tagay?

Goorma *ayaa* uu haramcadku seexdaa? Goormuu...

Shalay immisa *ayaa* ay taariikhdu ahayd?

Maanta ma waxa uu tagay suuqa?

Fasalka immisa kursi *baa* yaalla?

Ofta sammandragningar.

Eray-weydiimeed + **magacuyaal yeele** = DIIRAD

Buuggani immisuu joogaa?

= Buuggani immisa *baa* uu joogaa?

Adeegsiga dibgalaha **-ee** keligiis = DIIRAD

Kalluunku xaggee ku badan yahay?

= Kalluunku xaggee *baa* uu ku badan yahay?

Xaggeed ka keentay hilibka?

= Xaggee *baa* aad ka keentay hilibka?

Obligatoriska sammandraningar: *yaa* <*ayo+baa, *maxaa* <*maxay+baa

Yaa jooga isbitaalka?

Cali maxaa keenay?

Weer-diidmeedyada

Waxa jira noocyo badan...

Weer-tebineedka diidmada ah ee diiradda la'

Weer-diidmeedka ee aanu jiraale diiradaysan ku jirin:

ma + madhacdo (tagto, joogto, timaaddo)

FUDUD	SOC.	CAAD.
TGT. <i>Cali ma tegin.</i>	<i>Cali ma tagayn(in).</i>	<i>Cali ma tegi jirin.</i>
<i>Cali ma uu tegin</i>		
<i>Cali muu tegin</i>		
<i>Cali ma uusan tegin</i>		
<i>Cali maanu tegin</i>		
JGT. <i>Cali ma tago.</i>	<i>Cali ma tagayo</i>	
<i>iyagu ma tagaan.</i>	<i>Iyagu ma tagayaan.</i>	
TMD. <i>Cali ma tegi doono.</i>		
<i>/ ma uu / muu</i>		

Bataatan **ma** tagayn.

Gabi ahaanba **ma** tagayn.

Lagama **yaabo** in uu tago.

Diidmo aan caadi ahayn:

Qurub-diidmeedka *ma* + muy. yeelaha + qurub-diidmeedka *aan*:

Cali ma uusan tegin. *Cali muusan tegin.* (tagto oo keliya!)

Ma aysan tegin. *Maysan tegin.*

???? Qurub-weereedka *waa* + muy. yeelaha + qurub-diidmeedka *aan*:

Cali waa uusan tegin. *Cali wuusan tegin.*

Waysan tegin.

Weer-tebineedka diidmada ah ee diiradda leh

Weer-diidmeedka ee uu jiraale diiradaysan ku jiro:

aan + madhacdo 2aad (= tagtada madhacdada)

Yeele diiradaysan

Cali *baan* tegin. madhacdo fudud

Cali *baan* tagayn(in). madhacdo socoto

qaabkan macnihiisa waa joogto, tagto ama timaaddo !?!

Cali *baan* tegi doonin / tegi jirin. ???????

qurub diiradeed + qurub diidmeed

baa/ayaa + *aan* > *baan* / *ayaan*

Layeele ama falkaab diiradaysan

Cali mooskii buusan cunin. *uusan* < *uu+aan*

Cali muuskii baanu cunayn(in). *aanu* < *aan+uu* = *aan* + *isaga*

Waxaan rabaa in aanu tegin

Waxaan rabaa in aannu tagno. *aannu* = *annaga*

Magacuyaalka yeeluhu waa waajib! Meesha magacuyaalka yeeluhu waa qurub-diidmeedka *aan* hortiisa amaba dabadiisa.

qurub-diiradeedka + magacuyaalka yeelaha + qurub-diidmeedka

baa/ayaa + *aan/aad/uu/ay...* + *aan* >

baanan, baadan, buusan, baysan...

ayaanan, ayaadan, ayuusan, ayaysan...

AMA

qurub-diiradeedka + qurub-diidmeedka + magacuyaalka yeelaha

baa/ayaa + *aan* + *aan/aad/uu/ay...* >

baanan, baanad, baanu, baanay...

ayaanan, ayaanad, ayaanu, ayaanay...

Weer-weydiimeedka diidmada ah ee diiradda la'

Weer-diidmeedka ee aanu jiraale diiradaysan ku jirin:

miyaan + madhacdo 2aad (= tagto)

(< ma + aan)

FUDUD

SOC.

~~— *Miyaan* tegin? — *Miyaan* tagayn(in)?~~

Miyaanu tegin? *Har han inte gátt?*

Cali miyaanu tegin? < **ma+aan+uu*

Maanu tegin?

? *Miyaanu* tegin? + magacuyaal yeele

? *Miyuusan* tagayn(in)?

???? *Miyaanad* tegi jirin? ??? tagto caadilay

???? *Miyaanad* tegi doonin? ??? timaaddo

Ma tegi doono miyaa?

Ma aanan tegin miyaa?

Ma aanan tegin (miyaa)?

Ma aadan tegin (miyaa)?

Ma uu tegin miyaa?

Ma uu tegin.

Ma uu tegin, sow ma aha?

Ma uu tegin, ma aha? n'est-ce pas?

Muu tegin?

Weer-tebineedka diidmada ah ee diiradda leh

Weer-diidmeedka ee uu jiraale diiradaysan ku jiro:

ma + baan/ayaan + madhacdo 2aad

AMA *miyaan* + madhacdo 2aad

Yeele diiradaysan

FUD. *Ma Cali baan* tegin?

Cali miyaan tegin?

SOC. *Ma Cali baan* tagayn(in)?

= *Cali miyaan* tagayn(in)?

< **ma+ayaa+aan*

qurub weydiimeed + qurub diiradeed + qurub diidmeed

ma + baa/ayaa + aan >

miyaan

Layeele ama falkaab diiradaysan

Cali ma mooskii *buusan* cunin?

Cali mooskii *miyuusan* cunin?

Cali ma muuskii *baanu* cunayn(in)?

Cali muuskii *miyaanu* cunayn(in)?

Magacuyaalka yeeluhu waa waajib! Meesha magacuyaalka yeeluhu waa qurub-diidmeedka *aan* hortiisa amaba dabadiisa.

q.-weydiimeedka + q.-diiradeedka + muy. yeelaha + q.-diidmeedka

ma + baa/ayaa + aan/aad/uu/ay... + aan >

miyaanan, miyaadan, miyuusan, miyaysan...

AMA

q.-weydiimeedka + q.-diiradeedka + q.-diidmeedka + muy. yeelaha

ma + baa/ayaa + aan + aan/aad/uu/ay... >

miyaanan, miyaanad, miyaanu, miyaanay...

Weer-amareedka

Weer-amareedka wax qurub-weereed ah kuma jiro.

KELI

Mooska cun!

WADAR

Muusaska cuna!

Weer-amareedka diidmada ah waxa ku jira qurub-weereedka **ha**. Falku waa qaabka madhacdada tagtada ah (madhacdo 2aad).

KELI

*Mooska **ha** cunin!*

WADAR

*Muusaska **ha** cunina!*

Jfr. ha cuno!

Mooska cuni maysid / ma cunaysid. Negerat progressivt presens

Weer-rajeedyada (Önske-satser)

Weer-rajeedka ee qofka 3aad waxa uu leeyahay qurub-weereedka ha.
Weer-rajeedka ee qofka 1aad ama 2aad waxa uu leeyahay magacuyaalka yeelaha uun. Qaabka yeelaha waxa weeye midka caadiga ah ama mid gaaban: *aan/an, aad/ad*.

Falku waa qaabka madhacdada. Inta badan dibgalaha wadarta *-aan* waxaa loo beddelaa dibgalaha *-een*.

Aan wax sheego!

(Aad sheegto runta!) Sheeg runta! Waa in aad sheegto runta!

Ha sheego runta!

Ha sheegto runta!

Aan wax sheegno!

(Aad sheegteen/(sheegtaan) runta!) preteritum-betydelse!

Sheega runta! Waa in aad sheegtaan runta!

Ha sheegeen/sheegaan runta!

Weer-rajeedka diidmada ah waxa ku jira qurub-weereedka *yaa*.
Falku waa qaabka madhacdada 2aad (madhacdada tagtada ah).

Yaanu sheegin runta!

Yuusan sheegin runta!

q.-rajeedka diidmada *yaa* + muy. yeelaha + q.-diidmeedka *aan*
yaa + aan/aad/uu/ay... + aan >

yaanan, yaadan, yuusan, yaysan...

AMA

q.-rajeedka diidmada *yaa* + q.-diidmeedka *aan* + muy. yeelaha
yaa + aan + aan/aad/uu/ay... >

yaanan, yaanad, yaanu, yaanay...

Codaynta

22 shibbane

		frikativ	explosiv	nasal	tremulant
		affrikat	approx	lateral	
underläpp	+	överläpp		b w m	
underläpp	+	övertänder	f		
tungspets	+	övertänder		d, t	
tungspets	+	tandvall	s		n l r
tungspets	+	främre gom		dh	
tungblad	+	främre gom	sh		
tungrygg	+	främre gom	j		
tungrygg	+	mellangom		y	
tungrygg	+	bakre gom		g, k	
tungrygg	+	tungspene	kh	q	
tungrot	+	svalg	c, x		
stämband			h	'	

Shibbanayaasha fudfudud iyo kuwa xoogga leh

	FUDUD	XOOG LEH
b / bb	[β] ja ba n	[b] Ja bb uuti
d / dd	[ð] ba da n	[d] ba dda n
g / gg	[ɣ] dee ga anka	[g] de gga n yahay
l / ll	sa la an -ta	sa lla an -ka
m / mm		mm
n / nn	an ni ga	an nn aga, in nn aga
	aan nu < *aan+uu	aan nnu = annaga
r / rr	Car ra b -ta	car rr ab -ka
	wa ra n -ka	iska wa rr an
dh	ad hi	gaba dha < *gabadh+ta

10 shaqal

5 shaqal oo fudud (a, e, i, o, u) iyo 5 shaqal oo culus (ä, ë, ï, ö, ü)

FUDUD	CULUS	FUDUD	CULUS
gabar danab	gämbär	gaaban aad (=adiga) daar	wänääg äädayaa libäax ääd (=in badan) dääl
dhex		beerta heesta shabeelka	gëedka gëeska gëëla
	dibiga	diinta liinta	diiinka fiidka jiiirka diiirka
oday	tög fög ölöl	doodda koobka roobka	röötiga jöögaa döödayaa märöodiga bänööniga
	Ürdün gübaa	uunsi Nuur carruur	Lüül

5 (?) difton

	fudud	culus
ay/ey		
aw/ow		
oy	——	qoys, hoy

Codkac

Lång vokal = två vokalpositioner

Maskulina substantiv oftast hög ton på NÄST SISTA vokalpositionen.

Feminina substantiv oftast hög ton på SISTA vokalpositionen.

LAB	DHEDDIG
ínan	inán
kóob	seéf

Ibland grammatisk skillnad

HAL	IN BADAN
árday (-ga)	ardaý (-da)
Soomaáli (-ga)	Soomaalí (-da)

Ibland olika ord med olika betydelse

áfartan (4)	afártan (40)
béer (-ka)	beér (-ta)

Men om man studerar hela satser så är hög ton ganska komplicerat och inte så mycket utforskat. T.ex.

– Substantiv har hög ton.

– Enkla verb (qaab fudud) har inte hög ton.

Má yimid?

– Progressiva verb har hög ton.

Cali wuu imánayaa.

– Subjekt utan bestämd artikel och utan fokus har inte hög ton.

Cali wúu yimid. Cali wáa uu yimid.

– Subjekt med fokus har hög ton.

Cáli baa yimid.

Wáxa yimid Cáli.

– Prepositionerna har alltid hög ton före verb

Cali wuxuu ká yimid tuuláda. (eller *wúxuu*)